

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 46 (2020)

Η σύγκρουση του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Σ. Κυπριανού με το κυπριακό κοινοβούλιο (1984- 1985) ως μορφή κρίσης του Κράτους

Σπύρος Σακελλαρόπουλος

doi: [10.12681/hpsa.19378](https://doi.org/10.12681/hpsa.19378)

Copyright © 2020, Σπύρος Σακελλαρόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σακελλαρόπουλος Σ. (2020). Η σύγκρουση του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Σ. Κυπριανού με το κυπριακό κοινοβούλιο (1984- 1985) ως μορφή κρίσης του Κράτους. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 46, 48-82. <https://doi.org/10.12681/hpsa.19378>

Η σύγκρουση του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Σ. Κυπριανού με το κυπριακό κοινοβούλιο (1984-1985) ως μορφή κρίσης του κράτους*

Σπύρος Σακελλαρόπουλος**

Περίληψη

Το 1984-1985 το κυπριακό πολιτικό σύστημα χαρακτηρίστηκε από τη σφοδρή αντιπαράθεση μεταξύ του Προέδρου της Δημοκρατίας Σ. Κυπριανού και του Κοινοβουλίου με θέμα το ενδεχόμενο επίλυσης του Κυπριακού. Πρόκειται για μια μορφή κρίσης του κράτους όπου η πίεση που δημιούργησε η ανακήρυξη του τουρκοκυπριακού ψευδοκράτους συνέβαλε στη διαμόρφωση μιας καινοφανούς συμμαχίας μεταξύ ΑΚΕΛ και ΔΗΣΥ. Τα δύο αυτά κόμματα επιχείρησαν, μέσω διαφόρων θεσμικών ενεργειών, να οδηγήσουν τον Κυπριανού σε παραίτηση. Αυτή η κατεύθυνση είχε ως αποτέλεσμα την προκήρυξη πρόωρων βουλευτικών εκλογών στις οποίες το ΑΚΕΛ σημείωσε σημαντική πτώση και το ΔΗΚΟ σοβαρή άνοδο.

Λέξεις κλειδιά

Κύπρος, Κυπριακό, κρίση του κράτους, ΑΚΕΛ, ΔΗΣΥ, Κυπριανού.

* Ευχαριστώ θερμά το συνάδελφο Νίκο Ναγόπουλο για κρίσιμες παρατηρήσεις σε προηγούμενη εκδοχή του παρόντος άρθρου.

** Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο | Professor, Department of Social Policy, Panteion University. sakellaropouloss@gmail.com

The conflict between the President of the Republic of Cyprus S. Kyprianou and the Cypriot Parliament (1984-1985) as a form of state crisis

Spyros Sakellariopoulos*

Abstract

In 1984-1985, the Cypriot political system was characterized by the intense confrontation between President Kyprianou and the Parliament on the possibility of resolving the Cyprus problem. This is a form of state crisis where the pressure created by the declaration of the Turkish Cypriot pseudo-state contributed to the formation of a new alliance between AKEL and DISY. This direction led to the announcement of early parliamentary elections in which AKEL had a significant fall and DIKO had a significant rise.

Keywords

Cyprus, Cypriot issue, crisis of the state, AKEL, DISY, Kyprianou

Εισαγωγή

Στη συγκεκριμένη εργασία το φαινόμενο της κρίσης του κράτους προσεγγίζεται ως η στιγμή που τμήματα του στενού κράτους έρχονται σε έντονη αντιπαράθεση μεταξύ τους φέρνοντας στην επιφάνεια όψεις μιας κρίσης στρατηγικής των κυρίαρχων κέντρων εξουσίας. Η σύγκρουση του Προέδρου της κυπριακής δημοκρατίας με την Βουλή των αντιπροσώπων το 1984-1985 αποτελεί μια τέτοια περίπτωση. Τα αίτια που οδήγησαν σε αυτό το γεγονός προσεγγίζονται μέσα από την αναφορά στην έννοια της κρίσης του κράτους, την παρουσίαση των εξελίξεων στο κυπριακό ζήτημα και την ανάδυση του ερμηνευτικού σχήματος της υπαρξιακής κρίσης της Κυπριακής Δημοκρατίας λόγω της ανακήρυξης της ψευδοκράτους που είχε ως επακόλουθο τη συμπόρευση ενός δεξιού –συντηρητικού κόμματος (Δημοκρατικός Συναγερμός) με ένα κομμουνιστικό κόμμα (ΑΚΕΛ)- με σημαντικό ρόλο της λεγόμενης «ανανεωτικής» τάσης του ΑΚΕΛ.

1. Η έννοια της κρίσης του κράτους

Το κράτος αποτελεί ένα σύστημα οργάνων και μηχανισμών που βρίσκονται σε μια δυναμική ισορροπία μεταξύ τους εκφράζοντας κοινωνικο-πολιτικούς συσχετισμούς οι οποίοι τροποποιούνται ανάλογα με τις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στην εκάστοτε συγκυρία. Ωστόσο, οι κρατικοί μηχανισμοί μέσω της λειτουργίας τους δεν παύουν να επιτελούν ένα θεμελιώδη στόχο: την αναπαραγωγή της καπιταλιστικής οργάνωσης της εξουσίας στο εσωτερικό ενός εθνικού κοινωνικού σχηματισμού.

Το παραπάνω μπορεί να τεθεί σε κίνδυνο σε δύο περιπτώσεις. Η πρώτη είναι αυτό που έχει ονομάσει ο Ν. Πουланτζάς κρίση του κράτους και αφορά τη μετάβαση του κράτους στη φάση του αυταρχικού κρατισμού. Πρόκειται για μια μορφή διαχείρισης του κράτους σε πιο αυταρχική κατεύθυνση, που σχετίζεται με την υποβάθμιση των αντιπροσωπευτικών θεσμών και με τον τυπικό περιορισμό των παραδοσιακών αστικών ελευθεριών λόγω της ανάδυσης της οικονομικής κρίσης (Πουλαντζάς 1984: 292 κε). Στην άποψη του Πουλαντζά, ακριβώς επειδή αυτή διατυπώνεται στη δεκαετία του '70, θα πρέπει να προστεθεί ως ερμηνευτικός παράγοντας και το γεγονός της εισόδου στο εσωτερικό του κράτους της δυναμικής της ταξικής πάλης που έφερε η παγκόσμια έκρηξη του '68 όπως αποτυπώθηκε μέσα από μια σειρά από υλικές νίκες: αυξήσεις στους μισθούς, επέκταση του Κράτους Πρόνοιας, μείωση των ωρών εργασίας κλπ. Κατά συνέπεια η πρώτη μορφή κρίσης του Κράτους αποτελεί ένα συνδυασμό των επιπτώσεων της εισόδου της παγκόσμιας

οικονομικής κρίσης της δεκαετίας του '70 στο εσωτερικό ενός εθνικού σχηματισμού με την ανάπτυξη των λαϊκών αντιστάσεων που διεξήχθησαν την ίδια περίπου περίοδο εντός του ίδιου εθνικού σχηματισμού.

Ωστόσο, παρά το γεγονός πως ο συγγραφέας του παρόντος άρθρου έχει γενικά επηρεαστεί από το έργο του Πουλαντζά, θεωρεί πως η έννοια «κρίση του κράτους» μπορεί να χρησιμοποιηθεί και με ένα διαφορετικό τρόπο απ' ότι το κάνει ο Πουλαντζάς. Πρόκειται για την περίπτωση της εμφάνισης αλυσιδωτών συγκρούσεων εντός βασικών κρατικών οργάνων και μηχανισμών όταν θεωρηθεί πως αναδύεται ζήτημα εθνικής κυριαρχίας/εθνικής ακεραιότητας. Ουσιαστικά δηλαδή πρόκειται για ενδοκρατική κρίση απέναντι σε μια εξωτερική προς το συγκεκριμένο κράτος απειλή. Παρατηρείται δηλαδή μια αντιπαράθεση μεταξύ των κρατικών κορυφών σε σχέση με το ποια πρέπει να είναι η απάντηση του κράτους απέναντι στην εξωτερική απειλή. Εδώ δεν έχουμε μια τροποποίηση πλευρών των κρατικών λειτουργιών προς μια αυταρχική κατεύθυνση που βασίζεται στην ομοθυμία των κρατικών κορυφών, όπως στην κατά Πουλαντζά κρίση του κράτους. Αντίθετα οι δύο βασικές διαφοροποιήσεις είναι αφενός η χωροταξικά (και όχι κοινωνικά) απειλή της εθνικής- γεωγραφικής ακεραιότητας και αφετέρου η διχογνωμία στο εσωτερικό του κράτους. Η σοβαρότητα αυτών των δύο παραμέτρων είναι που οδηγεί σε μια –έστω και χρονικά πρόσκαιρη- παράλυση των βασικών κρατικών λειτουργιών. Κατά συνέπεια όταν εμφανίζεται το φαινόμενο της «βραχυκύκλωσης» της λειτουργίας τους και το ένα όργανο στρέφεται ενάντια στο άλλο τότε αναδύεται η κρίση του κράτους.

Η δεύτερη αυτή η περίπτωση κρίσης του κράτους, λόγω ύπαρξης εξωτερικής γεωγραφικά απειλής, μας απομακρύνει από την σκέψη του Πουλαντζά και μας φέρνει πιο κοντά σε αυτή του Κ. Σμιτ. Ο τελευταίος αναφερόμενος στη διάκριση φίλου και εχθρού θεωρεί πως το περιεχόμενό τους έχει υπαρξιακή διάσταση (Σμιτ 1988: 49). Αφορά δύο κράτη που οι σχέσεις τους χαρακτηρίζονται από εχθρότητα η οποία παίρνει εμπόλεμο περιεχόμενο¹. Αυτή η κατάταξη σε φίλο και εχθρό έχει υπαρξιακό χαρακτήρα ακριβώς επειδή παίρνει μια ολιστική διάσταση στην προσπάθεια της πλήρους κατίσχυσης².

¹ «Οι έννοιες Φίλος, Εχθρός και Σύγκρουση παίρνουν το πραγματικό τους νόημα δια της διαρκούς αναφοράς τους ιδίως στην πραγματική δυνατότητα της φυσικής θανάτωσης. Ο πόλεμος είναι συνέπεια της εχθρότητας, διότι αυτή είναι η υπαρξιακή άρνηση της άλλης ύπαρξης. Ο Πόλεμος είναι μόνον η ακραία πραγμάτωση αυτής της εχθρότητας» (Σμιτ 1988: 55).

² «...θέτει κατά μέρος τα μέχρι τώρα 'καθαρά' θρησκευτικά, 'καθαρά' οικονομικά, 'καθαρά' πολιτικά, 'καθαρά' πολιτιστικά κριτήρια και κίνητρά της και υπόκεινται στις τελείως νέες, ιδιόμορφες

Αυτά αναφέρονται για να γίνει κατανοητό το μέγεθος του διακυβεύματος που οδηγεί, σε μια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή, κρατικούς μηχανισμούς που μέχρι τότε χαρακτηρίζονταν από άψογη και λειτουργική συνεργασία να έρχονται σε σφοδρή αντιπαράθεση. Πρόκειται για την υπαρξιακή αγωνία της συνέχισης της επιβίωσης του συγκεκριμένου εθνικού κράτους απέναντι στην απειλή από τον εξωτερικό (ένοπλο) εχθρό και στην ανάγκη να ληφθούν αποφάσεις επιβιωτικού χαρακτήρα

Τέτοιες περιπτώσεις είναι τα γεγονότα που ακολούθησαν τη μικρασιατική καταστροφή στην Ελλάδα (δίκη των έξι, κατάργηση Βασιλείας κλπ), την κρίση της Αλγερίας στη Γαλλία (καθιέρωση της 5^{ης} γαλλικής δημοκρατίας), η μη αναγνώριση της κυβέρνησης Κουίσιλιγκ από τη νόμιμη κυβέρνηση της Νορβηγίας του Γιόχαν Νύγκαρντσβολντ και το Βασιλιά Χάακον Ζ'. Το πολιτικό σύστημα της Κύπρου το 1984-85 αποτελεί μια τέτοια περίπτωση, της οποίας η σημασία δεν έχει αναδειχθεί από την υπάρχουσα βιβλιογραφία: η πλειοψηφία της Βουλής θα αμφισβητήσει, παρότι η Κύπρος αποτελεί Προεδρική Δημοκρατία, αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας όχι ως αποτέλεσμα μιας όψιμης αντιπολιτευτικής διάθεσης αλλά ως συνέπεια του φόβου πως η, τότε πρόσφατη, ανακήρυξη του ψευδοκράτους θα οριστικοποιήσει τη διχοτόμηση της Κύπρου. Η αντιπαράθεση των δύο πολιτικών κέντρων θα οξυνθεί υπέρμετρα και θα υπάρξουν προσφυγές και σε ένα άλλο ισχυρό κέντρο της κρατικής εξουσίας, το Ανώτατο Δικαστήριο, το οποίο θα κληθεί να έχει ένα ρόλο «διαιτητή» απέναντι στις δύο ανταγωνιζόμενες πλευρές.

Για να γίνουν όμως τα παραπάνω κατανοητά θα πρέπει να προηγηθεί μια αναφορά στις εξελίξεις στο πολιτικό σύστημα μετά την τουρκική εισβολή, στο πλαίσιο της προσπάθειας επίλυσης του Κυπριακού, μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80.

2. Σύνοψη αναφορά στις πολιτικές εξελίξεις της περιόδου 1974-1982 υπό το πρίσμα της απόπειρας λύσης του Κυπριακού

Η στρατιωτική ήττα που υπέστη η ελληνοκυπριακή, αλλά ουσιαστικά και η ελληνική, πλευρά λόγω της τουρκικής εισβολής ανάγκασε την ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία, στα τέλη περίπου του 1974, να απομακρυνθεί στις διαπραγματεύσεις με τους τουρκοκύπριους από την προοπτική επαναφοράς του Συντάγματος του 1960 και να αρχίσει να προσανατολίζεται στο ενδεχόμενο μια

συνθήκης και συνέπειες της πολιτικής πλέον κατάστασης...» (Σμιτ 1988: 63).

πολυπεριφερειακής ομοσπονδίας³. Έτσι σύμφωνα με τα όσα είπε ο Ν. Κρανιδιώτης σε σύσκεψη Ελλήνων και ελληνοκύπριων πολιτικών παραγόντων, που πραγματοποιήθηκε στις 30 Νοεμβρίου και 1^η Δεκεμβρίου 1974 στην Αθήνα, πέρα από το Μακαριακό κέντρο, το ΑΚΕΛ ήταν σύμφωνο να γίνει διαπραγμάτευση με βάση τα πολλά καντόνια θεωρώντας δε πως αν δεν υπήρχε επιτυχία τότε να γίνει αποδεκτή η διζωνική γεωγραφική ομοσπονδία. Αντίθετα η ΕΔΕΚ υποστήριζε την ύπαρξη ενιαίου κράτους και εναντιωνόταν στη γεωγραφική ομοσπονδία (Κρανιδιώτης 1985 τ. Β': 566).

Σε επίπεδο κομματικού συστήματος παρατηρούμε πως το πραξικόπημα του Σαμψών και η τουρκική εισβολή είχε ως αποτέλεσμα τη συσπείρωση των πολιτικών δυνάμεων γύρω από το Μακαριακό κέντρο. Οι μόνες αντιρρήσεις που υπήρχαν ήταν από την πλευρά της ΕΔΕΚ τόσο σε ό,τι αφορούσε την αμφισβήτηση του ρόλου του Κληρίδη ως μεταβατικού Προέδρου (Κυπριανίδης και Μηλιός 1989: 66) όσο και στην αποδοχή της πολυπεριφερειακής ομοσπονδίας. Πρόκειται για αντιρρήσεις που αφορούσαν αμιγώς το Κυπριακό και τη νομιμοποίηση που διέθετε ο Κληρίδης να το διαχειρίζεται.

Στη συνέχεια και ύστερα από διάφορους γύρους διαπραγματεύσεων το Φεβρουάριο του 1976 αρχίζει να φαίνεται η πιθανότητα να υπάρξει συμφωνία ελληνοκύπριων και τουρκοκύπριων στη βάση της διζωνικής ομοσπονδίας. Ωστόσο η γραμμή αυτή, που δεν είχε ρητά υιοθετηθεί από το Μακαριακό κέντρο, συγκέντρωσε τα πυρά μερίδας του Τύπου, αλλά και της ΕΔΕΚ, και είχε ως αποτέλεσμα την παραίτηση του Γ. Κληρίδη από τη θέση του διαπραγματευτή. Στη συνέχεια ακολούθησαν βουλευτικές εκλογές όπου ο Δημοκρατικός Συναγερμός του Γλαύκου Κληρίδη συγκεντρώνει το 26% των ψήφων και ο συνασπισμός του ΑΚΕΛ, της ΕΔΕΚ και της Δημοκρατικής Παράταξης (μετέπειτα ΔΗΚΟ) θα πάρει 73%. Η αντίθεση μεταξύ των δύο πολιτικών φορέων θα αφορά αφενός το Κυπριακό, αφού ο Κληρίδης θεωρείται ότι εκφράζει μια πιο «υποχωρητική γραμμή», και αφετέρου την αντίθεση στο πραξικόπημα του 1974 και στην προηγούμενη δράση της ΕΟΚΑ Β' δεδομένου ότι πολλοί ακροδεξιοί συμμετείχαν στο κόμμα του Κληρίδη το οποίο προεκλογικά πολιτεύτηκε στη βάση μιας αντικομμουνιστικής ιδεολογίας (Χατζηκυριάκος- Χριστοφόρου 1996: 41).

³Στις 14 Νοεμβρίου ο Μακάριος ενημερώνοντας τον Ν. Κρανιδιώτη για τις επαφές του στις ΗΠΑ ανέφερε πως ο Κίσινγκερ «... ετοιμάζει κάποιο σχέδιο πολυπεριφερειακής ομοσπονδίας, που αν μπορέσουμε να το βελτιώσουμε, νομίζω πως θα ήταν ικανοποιητικό» (παρατίθεται στο Κρανιδιώτης 1985 τ. Β' : 554).

Στο πλαίσιο του κομματικού συστήματος οι εξελίξεις αυτές οδηγούν στην ανάδυση μιας διπλής διαιρετικής τομής πολιτικού (δημοκρατία/ πραξικόπημα) και εθνικού χαρακτήρα (αποδοχή/ αντίθεση στη διζωνική ομοσπονδία).

Τελικά μετά από λίγο καιρό θα επέλθει η συμφωνία Μακαρίου – Ντενκτάς (Μάρτιος 1977) για διζωνική ομοσπονδία, γεγονός που αποτελεί μια θεμελιακή σταθερά στην προσπάθεια για επίλυση του Κυπριακού μέχρι σήμερα.

Η εξέλιξη αυτή και ο θάνατος του Μακάρου που θα επακολουθήσει (Αύγουστος 1977) θα δημιουργήσουν ένα νέο τοπίο το οποίο θα σφραγιστεί από την άνοδο του Σ. Κυπριανού στη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας. Τον Κυπριανού θα τον στηρίξουν το ΔΗΚΟ, το ΑΚΕΛ και η ΕΔΕΚ ενώ ο Κληρίδης αποφάσισε να μη θέσει υποψηφιότητα. Εκτιμούμε πως η υποστήριξη των τριών κομμάτων στο πρόσωπο του Σ. Κυπριανού έχει να κάνει με τη διατήρηση της σημασίας των παραμέτρων που είχαν οδηγήσει στην συνεργασία των τριών κομμάτων στις βουλευτικές του 1976. Άλλωστε δεν είχαν περάσει ούτε δύο χρόνια.

Τα πρώτα προβλήματα στις σχέσεις ΑΚΕΛ- Κυπριανού θα αρχίσουν να παρουσιάζονται το Φθινόπωρο του 1978 όταν από το ΑΚΕΛ γίνεται για πρώτη φορά μια έμμεση κριτική προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας ότι χρειαζόταν «αποφασιστική στροφή προς μια πιο ενεργή πολιτική συνομιλιών» (Τοποθέτηση του Α. Ζιαρτίδη μέλους της ΚΕ του ΑΚΕΛ- παρατίθεται στο Μηλίου και Κυπριανίδης 1990: 104). Η πίεση αυτή φαίνεται να έφερε αποτέλεσμα και έτσι το Μάιο του 1979 θα έχουμε τη συμφωνία Κυπριανού- Ντενκτάς που αποτελούνταν από ένα πλαίσιο δέκα σημείων για την επίλυση του Κυπριακού.

Στη συνέχεια, όμως, η αδυναμία να υπάρξει προχώρημα στις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό, παρά την ύπαρξη αυτής της συμφωνίας, θα εντείνει τις διαφωνίες στο εσωτερικό της ελληνοκυπριακής πλευράς. Έτσι παρουσιάστηκε μια σταδιακή προσέγγιση ΔΗΣΥ- ΑΚΕΛ γύρω από τη θέση πως πρέπει να επιταχυνθούν οι διαδικασίες προσέγγισης με τους τουρκοκύπριους γιατί αλλιώς θα παγιώνονταν τα αποτελέσματα της εισβολής. Από την πλευρά του ο Κυπριανού επέμενε στην επιστροφή της Αμμοχώστου στους ελληνοκύπριους αλλά και στην ελεύθερη εγκατάσταση των ελληνοκύπριων στο Βορρά που αρνούσαν οι τουρκοκύπριοι, θεωρώντας πως χωρίς αυτά δεν μπορούσε να υπάρχει προχώρημα των διαπραγματεύσεων.

Στο πλαίσιο αυτής της διαφωνίας το Μάρτιο του 1980 η ΚΕ του ΑΚΕΛ θα στείλει ένα «μνημόνιο» στον Κυπριανού όπου μεταξύ άλλων θα αναφέρεται πως ενώ η λύση του Κυπριακού δεν θα πρέπει να αποτελεί μια μορφή αποδοχής των

τετελεσμένων της εισβολής από την άλλη είναι σαφές πως η Κύπρος δε θα μπορέσει να επανέλθει στην κατάσταση που ήταν πριν από την εισβολή όπως ορισμένες πολιτικές δυνάμεις υποστηρίζουν (Μηλιός και Κυπριανίδης 1990: 107).

Ωστόσο ούτε η διαφοροποίηση αυτή ούτε το γεγονός πως στις βουλευτικές εκλογές του 1981 το ΑΚΕΛ έλαβε 32,8% και το ΔΗΚΟ μόλις 19,5% έκανε εφικτή τη διάρρηξη των σχέσεων ΔΗΚΟ- ΑΚΕΛ. Αυτό πρέπει να οφείλεται στο γεγονός πως και σε αυτή την προεκλογική περίοδο το ΔΗΣΥ επιλέγει την πολιτική του διμέτρωτου αγώνα ενάντια σε ΔΗΚΟ και ΑΚΕΛ έχοντας όμως ως βασικό αντίπαλο το ΑΚΕΛ, ενώ το ΔΗΚΟ αντιμετωπιζόταν ως παρακολούθημά του (Χριστοφόρου- Χατζηκυριάκος 1996: 83-84). Αντίστοιχα το ΑΚΕΛ έχει ως προτεραιότητα την αντιπαράθεση με το ΔΗΣΥ και τη δεξιά ιδεολογία και δευτερευόντως τα πεπραγμένα της Προεδρίας Κυπριανού (Χριστοφόρου- Χατζηκυριάκος 1996: 79).

Διαπιστώνουμε πως στη συγκεκριμένη φάση στο κομματικό σύστημα αυτό που χαρακτηρίζει τις σχέσεις ΔΗΣΥ και ΑΚΕΛ δεν είναι το Κυπριακό αλλά η διαιρετική τομή Δεξιάς- Αριστεράς γεγονός που θα διευκολύνει τη διαμόρφωση πολιτικής συμμαχίας μεταξύ του κόμματος του Προέδρου Κυπριανού και του ΑΚΕΛ στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '80.

3. Η συμμαχία ΔΗΚΟ- ΑΚΕΛ

Η συμμαχία ΔΗΚΟ- ΑΚΕΛ οικοδομήθηκε στο πλαίσιο των προεδρικών εκλογών του 1983, έχοντας όμως ξεκινήσει την πορεία της στις 4 Ιουνίου του 1981 όταν τα δύο κόμματα ψήφισαν από κοινού για Πρόεδρο της Βουλής τον υποψήφιο του ΔΗΚΟ Γ. Λαδά. Στη συνέχεια, τον Απρίλιο του 1982, θα ανακοινωθεί το μίνιμουμ πρόγραμμα κυβερνητικής συνεργασίας το οποίο θα αποτελούσε και το κυβερνητικό πρόγραμμα στην περίπτωση που ο κοινός υποψήφιος για τη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας, που θα επιλεγόταν από τα δύο κόμματα, κατόρθωνε να κερδίσει στις προσεχείς προεδρικές εκλογές.

Πολύ συνοπτικά το πρόγραμμα αυτό μιλούσε για δίκαιη, ειρηνική και αμοιβαία αποδεκτή λύση του Κυπριακού με βάση τις αποφάσεις του ΟΗΕ και τις συμφωνίες κορυφής και την πλήρη απαλλαγή της Κύπρου από τους ξένους στρατούς. Η εσωτερική δομή του Κράτους θα ήταν ομοσπονδία που θα αποτελούνταν από δύο περιφέρειες ενώ το προσφυγικό θα λυνόταν στη βάση των ψηφισμάτων του ΟΗΕ (Κατσής 2002: 107). Για τη λύση του Κυπριακού θα έπρεπε να συνεχιστεί η διαδικασία των διακοινοτικών συνομιλιών. Σε περίπτωση αδιεξόδου στις

συνομιλίες τα συνεργαζόμενα κόμματα θα προωθούσαν άλλες διαδικασίες όπως η συζήτηση του Κυπριακού στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Αυτό θα γινόταν χωρίς να καταγγελθεί η διαδικασία των διακοινοτικών η οποία παρέμενε, μεταξύ των δύο διαδικασιών, η πιο ενδεδειγμένη (Κατσή 2002: 108). Για την εσωτερική πολιτική αναφερόταν πως θα έπρεπε να προχωρήσει η εξυγίανση του δημόσιου τομέα καθώς και το άνοιγμα του φακέλου της Κύπρου, προβλεπόταν η δημιουργία κρατικών, ημι-κρατικών βιομηχανικών μονάδων ή και κρατικοποιήσεις «σε κατ' εξοχήν ζωτικούς τομείς», η αντιμετώπιση του στεγαστικού προβλήματος των προσφύγων, μέτρα για την πάταξη της φοροδιαφυγής, μέτρα για την απασχόληση της νεολαίας, ολοκλήρωση της δωρεάν παιδείας, εφαρμογή γενικού σχεδίου ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και λήψη μέριμνας για τους αναξιοπαθούντες (Κατσή 2002: 110- 111)

Στο πλαίσιο αυτό της συμπόρευσης ΑΚΕΛ- ΔΗΚΟ, ο τότε Πρόεδρος της Δημοκρατίας Σ. Κυπριανού θα πραγματοποιήσει ανασχηματισμό τον Απρίλιο του 1982 στον οποίο και θα συμπεριλάβει ως υπουργούς και δύο βουλευτές (τον Υπουργό Δικαιοσύνης Φοίβο Κληρίδη και τον Υπουργό Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων Παύλο Παπαγεωργίου) οι οποίοι είχαν εκλεγεί ως συνεργαζόμενοι με το ΑΚΕΛ (Κατσή 2002: 106; Χατζηκυριάκος- Χριστοφόρου 1996: 95-96). Τελικά η συμμαχία θα φέρει θετικό αποτέλεσμα και στις εκλογές του Φεβρουαρίου του 1983 ο Σ. Κυπριανού θα αναδειχθεί ξανά Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας με ποσοστό 56,5% έναντι 33,9% του προερχόμενου από τη ΔΗΣΥ Γ. Κληρίδη και 9,5% του προερχόμενου από την ΕΔΕΚ Β. Λυσσαρίδη.

4. Οι προσπάθειες επίλυσης του Κυπριακού

Τον Αύγουστο του 1983 ο γγ. του ΟΗΕ ντε Κουεγιάρ θα ξεκινήσει μια νέα προσπάθεια επίλυσης του Κυπριακού παραδίνοντας στους ελληνοκύπριους και στους τουρκοκύπριους έγγραφο το οποίο ονομάστηκε «τρεις δείκτες Γκουεγιάρ». Εκεί έθετε τα άνω και τα κάτω άκρα μιας πιθανής συμφωνίας. Οποιαδήποτε λύση θα έπρεπε να εντάσσεται στο εσωτερικό αυτών των άκρων. Συγκεκριμένα, προτεινόταν: α) για το εδαφικό, να δοθεί στην τουρκοκυπριακή πλευρά ποσοστό από 23% μέχρι 30%, β) για το θέμα της Νομοθετικής εξουσίας, προβλεπόταν η δημιουργία δύο σωμάτων, η Άνω Βουλή και η Κάτω Βουλή. Στην Κάτω Βουλή η κάθε κοινότητα θα αντιπροσωπευόταν βάσει της πληθυσμιακής αναλογίας της, και στην Άνω Βουλή σε ποσοστό 50%-50%, γ) για την Εκτελεστική εξουσία, στην

περίπτωση που αποφαιζόταν πως ο Πρόεδρος θα είναι Ελληνοκύπριος, η αναλογία στο Υπουργικό Συμβούλιο να είναι 60/40, ενώ στην περίπτωση που αποφαιζόταν τη μία θητεία να είναι ε/κ Πρόεδρος και την άλλη τ/κ, τότε η αναλογία να είναι 70/30 (Σέρβας, 1988: 122-123).

Το ΔΗΣΥ και το ΑΚΕΛ θα αντιδράσουν θετικά στο πλαίσιο που πρότεινε ο γγ. του ΟΗΕ. Αντίθετα ο κύπριος Πρόεδρος μετά από συνεννόηση με την Αθήνα, δεν θα απορρίψει αυτές καθ' αυτές τις προτάσεις Κουεγιάρ αλλά θα υποστηρίξει πως βάση για οποιαδήποτε συζήτηση θα πρέπει να είναι η αποχώρηση του τουρκικού στρατού κατοχής.

Η τουρκοκυπριακή πλευρά, αφού πρώτα σκοπίμως απέφυγε να τοποθετηθεί για τους δείκτες Κουέγιαρ πιστεύοντας πως έτσι θα χρεωθεί η αποτυχία της προσπάθειας του ΓΓ στους ε/κ, θα υπερεκτιμήσει την δύναμή της στο συνολικό συσχετισμό δύναμης και θα προχωρήσει στην ανακήρυξη του ψευδοκράτους με το όνομα "Τουρκοκυπριακή Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου" (Νοέμβριος 1983).

Ο γγ. του ΟΗΕ αφού άφησε να περάσει ένα διάστημα από την ανακήρυξη του ψευδοκράτους θα επιχειρήσει μια νέα προσπάθεια και ύστερα από αρκετές διαβουλεύσεις ο Κυπριανού, ο Ντενκτάς και ο Κουέγιαρ πραγματοποίησαν στη Νέα Υόρκη από τον Σεπτέμβριο μέχρι τον Δεκέμβριο του 1984 τρεις γύρους «εκ του σύνεγγυς συνομιλιών» οι οποίοι κατέληξαν στον ορισμό της 17^{ης} Ιανουαρίου 1985 ως ημερομηνίας για μια συνάντηση κορυφής όπου οι δύο πλευρές θα υπέγραφαν ενώπιον του ΓΓ το προσχέδιο για μια κοινή συμφωνία. Ωστόσο η συμφωνία για συνάντηση δε σήμαινε πως είχε επιτευχθεί σημαντική πρόοδος. Συγκεκριμένα το σχέδιο που παρουσίασε ο ΓΓ του ΟΗΕ, ως αποτέλεσμα των δύο γύρων που προηγήθηκαν από το Σεπτέμβριο του 1984, συνάντησε στις 29 Νοεμβρίου την πλήρη συμφωνία της τ/κ πλευράς ενώ και η ε/κ, κατά τη διάρκεια του τρίτου γύρου των συνομιλιών, που έλαβαν χώρα μεταξύ 10 και 12 Δεκεμβρίου 1984 στην Νέα Υόρκη, δήλωσε συμφωνία αλλά στο γενικό πλαίσιο. Μετά την ε/κ παρέμβαση ο ΓΓ θεώρησε πως επήλθε συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών. Το περιεχόμενο αυτής συνοψίστηκε σε έγγραφο του Κουέγιαρ που είχε τίτλο «Ημερήσια Διάταξη για τον τρίτο γύρο των εκ του 'σύνεγγυς' συνομιλιών του Γενικού Γραμματέα για την Κύπρο- προκαταρκτικό σχέδιο για μια από κοινού υψηλού επιπέδου συμφωνία». Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί πως παρά την ύπαρξη αυτού του εγγράφου ο τρίτος γύρος έληξε χωρίς να εκδοθεί κοινό ανακοινωθέν. Κι αυτό γιατί ήταν φανερό πως παρά την ύπαρξη σημείων σύγκλισης συνέχιζαν να υπάρχουν αρκετά σημαντικές διαφωνίες μεταξύ των δύο πλευρών και έτσι εξηγείται γιατί ο

Κυπριανού ήταν επιφυλακτικός στο κατά πόσο θα έπρεπε να γίνει σύνοδος κορυφής. Ωστόσο ο ντε Κουέγιαρ θα το προχωρήσει τόσο λόγω των πιέσεων που ισχυριζόταν πως δεχόταν από το Συμβούλιο Ασφαλείας (Πολυβίου 2010: 89) όσο και γιατί θεωρούσε πως δεν μπορούσε να εξασφαλίσει περισσότερες παραχωρήσεις από την τ/κ πλευρά.

Έτσι στην επικείμενη σύνοδο κορυφής της 17^{ης} Ιανουαρίου 1985 οι τ/κ θα πήγαιναν αποφασισμένοι να υπογράψουν το προσχέδιο χωρίς περαιτέρω διαπραγματεύσεις, πλην ελαχίστων συμπληρώσεων που αφορούσαν εκκρεμή θέματα ημερομηνιών και άλλων δευτερεύουσας σημασίας ζητημάτων, ενώ οι ε/κ θεωρούσαν πως θα έπρεπε να υπάρξουν σημαντικές αλλαγές .

5. Η εξέλιξη των γεγονότων

Στο εσωτερικό πεδίο οι διαφορετικές προσεγγίσεις σε πλευρές του προτεινόμενου πλαισίου επίλυσης του Κυπριακού θα διαδραματίσουν καταλυτικό ρόλο στις περαιτέρω πολιτικές εξελίξεις. Έτσι η πρώτη ρωγμή στη συμμαχία ΑΚΕΛ- ΔΗΚΟ θα εμφανιστεί όταν το Σεπτέμβριο του 1983 το ΑΚΕΛ θα διαφωνήσει με την απόφαση Κυπριανού να μη δεσμευτεί απέναντι στους δείκτες Κουέγιαρ. Την ίδια θέση με το ΑΚΕΛ θα έχει και ο ΔΗΣΥ (Χατζηκυριάκος- Χριστοφόρου 1996: 102). Στη συνέχεια, και κάτω από την πίεση των ΔΗΣΥ- ΑΚΕΛ, ο Κυπριανού τον Αύγουστο του 1984 θα δεχτεί να προχωρήσει σε συνομιλίες με τον Ρ. Ντενκτάς στη βάση των «σημείων συνεργασίας» που εισηγήθηκε ο Κουέγιαρ. Στη συνάντηση του Προέδρου με τα πολιτικά κόμματα στις 14 Νοεμβρίου θα υπάρξει σύμπνοια γύρω από τα ζητήματα της οργάνωσης της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας, των τριών ελευθεριών, των εγγυήσεων, των αρμοδιοτήτων της κεντρικής κυβέρνησης στο κοινό κράτος που θα δημιουργούνταν. Ωστόσο η ύπαρξη μια βασικής διαφωνίας είναι που θα επικαθορίσει τη συνέχεια: το ΑΚΕΛ και ο ΔΗΣΥ θεωρούσαν πως χρειαζόταν λύση το συντομότερο δυνατό, ειδικά ύστερα και από την ανακήρυξη του ψευδοκράτους, ενώ δεν υιοθετούσαν την άποψη πως θα έπρεπε να προταχθεί το ζήτημα της άμεσης αποχώρησης των τουρκικών στρατευμάτων. Αντίθετα το ΔΗΚΟ και η ΕΔΕΚ θεωρούσαν πως η Κύπρος δε θα έπρεπε να οδηγηθεί σε αποδοχή λύσης με βασικό κριτήριο τη χρονική πίεση ενώ έβαζαν και ως βασική προϋπόθεση την άμεση αποχώρηση του τουρκικού στρατού (Πολυβίου 2010: 69-70).

Σε αυτό το πλαίσιο η μη ξεκάθαρη έκβαση των συνομιλιών μεταξύ ελληνοκύπριων και τουρκοκύπριων το Δεκέμβριο θα οδηγήσει τον Κυπριανού στη θέση πως δεν είναι καθόλου βέβαιο πως θα υπάρξει συμφωνία στη συνάντηση κορυφής που είχε προγραμματιστεί για τον Ιανουάριο του 1985, αφού η τ/κ πλευρά δεν αναμενόταν να δεχτεί την άμεση αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων. Ωστόσο μια αποτυχία των διαπραγματεύσεων γι' αυτό το λόγο ήταν βέβαιο πως θα οδηγούσε στις έντονες αντιδράσεις του (συμπολιτευόμενου) ΑΚΕΛ αλλά και του ΔΗΣΥ.

Ο Κυπριανού βλέποντας την προοπτική βαθιάς ενδοκυβερνητικής κρίσης θα προτιμήσει να δηλώσει την εγκατάλειψη του μίνιμου προγράμματος και τη διάλυση της συμμαχίας ΔΗΚΟ- ΑΚΕΛ. Έτσι στις 22/12/84 ο ΠτΔ θα κάνει δήλωση τερματισμού της συμμαχίας ΔΗΚΟ-ΑΚΕΛ επικεντρώνοντας στις διαφωνίες γύρω από το Κυπριακό: «...Δεν είναι μυστικό πως είχαμε πολλές και σημαντικές διαφωνίες με την ηγεσία του ΑΚΕΛ σε σοβαρά θέματα και ιδιαίτερα για τους χειρισμούς του Κυπριακού» (Φιλελεύθερος 23/12/84).

Το ΑΚΕΛ θα απαντήσει πως αυτή η απόφαση του Προέδρου «αποτελεί μian άκαιρη και πολιτικά λανθασμένη ενέργεια» (Φιλελεύθερος 23/12/84).

Μερικές μέρες μετά την πρώτη αντίδρασή του το ΑΚΕΛ θα επιχειρήσει να ερμηνεύσει τη στάση Κυπριανού υπονοώντας πως αυτό έγινε κάτω από πιέσεις των δυτικών δυνάμεων. Ο γγ. του ΑΚΕΛ Ε. Παπαϊωάννου σε κατοπινό του κείμενο θα υποστηρίξει, επιπρόσθετα, πως ποτέ ο Κυπριανού και το ΔΗΚΟ δεν πίστεψαν σε αυτή τη συνεργασία αλλά τη χρησιμοποίησαν για να υφαρπάξουν την εξουσία. Για το δε ιμπεριαλιστικό παράγοντα σημείωνε πως ο Κυπριανού από τη στιγμή που ανέλαβε την Προεδρία παραχώρησε διευκολύνσεις σε νατοϊκές χώρες στο διεθνή αερολιμένα και στο λιμάνι της Λάρνακας (Παπαϊωάννου 1988: 187- 188).

Σε αυτό το νέο πλαίσιο η πρόταση του ΑΚΕΛ για το παραπέρα ήταν πως οι πολιτικές δυνάμεις της Κύπρου έπρεπε να τείνουν προς τη συγκρότηση μιας κυβέρνησης εθνικής ενότητας. (Χαραυγή 30/12/84). Και ο υπαινιγμός για το πώς έβλεπαν πια τον Κυπριανού ήταν σαφής όταν ο γγ. του ΑΚΕΛ Ε. Παπαϊωάννου δήλωνε: «...Στην κατάλληλη στιγμή που μπορεί να είναι οι έξι μήνες και νωρίτερα είναι δυνατό να προκύψει θέμα Προεδρικών εκλογών. Η καλύτερη λύση θα ήταν να δοθεί η ευκαιρία στο λαό να αποφανθεί με τη ψήφο του... υπάρχουν και οι άλλοι λόγοι που συντείνουν στη διεξαγωγή πρόωρων προεδρικών εκλογών... Μέσα στο 56,7% που ψήφισαν τον κ. Κυπριανού υπάρχει το 35% που είναι ψήφοι του ΑΚΕΛ» (Φιλελεύθερος 30/12/84). Ουσιαστικά δηλαδή το ΑΚΕΛ θεωρούσε πως από τη

στιγμή που εγκαταλείφθηκε το μίνιμουμ πρόγραμμα θα έπρεπε να αφαιρεθεί και το ποσοστό του ΑΚΕΛ στις βουλευτικές εκλογές από το ποσοστό που πήρε ο Κυπριανού στις προεδρικές εκλογές. Αυτή η ιδιότυπη «αριθμητική» έθετε το πρώτο λιθάρι για την κρίση του κράτους.

Από την πλευρά του ο ΔΗΣΥ με ανακοίνωση της Πολιτικής Επιτροπής και του Ανωτάτου Συμβουλίου στις 3/1/85 θεωρούσε πως ο τερματισμός του μίνιμουμ προγράμματος τον δικαίωνε αφού προέκυπτε επιβεβαίωση της πολιτικής και των εκτιμήσεων του Δημοκρατικού Συναγερμού πάνω στο Κυπριακό που είχαν υιοθετηθεί από την συντριπτική πλειοψηφία των ελληνοκύπριων (αφού θεωρούσε πως το ΑΚΕΛ ουσιαστικά είχε προσχωρήσει στις θέσεις του ΔΗΣΥ) αλλά και αναγνώριση της θέσης πως συνεργασίες όπως αυτή του μίνιμουμ προγράμματος αποσκοπούν μόνο στο διαμοιρασμό της εξουσίας όντας «...σχήματα θνησιγενή, χαρακτηριστικά ανορθόδοξου πολιτικού βίου και συνεπώς εθνικά ζημιογόνα» (Φιλελεύθερος 5/1/85).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αντεγκλήσεων θα πάει ο Κυπριανού στη Νέα Υόρκη για τη σύνοδο Κορυφής (17/1/85). Εκεί οι εξελίξεις έδειξαν πως το, όποιο, αισιόδοξο κλίμα είχε δημιουργηθεί κατά τη διάρκεια των τριών γύρων γρήγορα το διαδέχτηκε η πραγματικότητα των διαφορετικών συμφερόντων. Ο Κυπριανού δήλωσε πως είχε έρθει στη Νέα Υόρκη για να συζητήσει πρώτα ορισμένες πρόνοιες του προσχεδίου και μετά να το υπογράψει, ο δε Ντενκτάς τόνισε πως είχε έρθει εξουσιοδοτημένος από την κοινότητά του μόνο για να υπογράψει το προσχέδιο και όχι για να συζητήσει οτιδήποτε το αφορούσε. Το αποτέλεσμα ήταν πως δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος. Ο Ντενκτάς αναχωρώντας από τη Νέα Υόρκη, και παρά τις προσπάθειες του Κουέγιαρ για να καθοριστεί νέα ημερομηνία επαφών, δήλωσε πως θα έπρεπε να πάρει να εντολή από την κοινότητά του για να προχωρήσει σε καινούριες διαπραγματεύσεις και πως οι υποχωρήσεις που είχε κάνει στις εκ του σύνεγγυς συνομιλίες έπαιαν να ισχύουν. Ταυτόχρονα ο Κυπριανού δήλωνε πως δεν μπορούσε να υπογράψει ένα έγγραφο- φάντασμα χωρίς να το συζητήσει δίνοντας και λαμβάνοντας τις αντίστοιχες διευκρινήσεις (Ζαβού 2002: 413), ενώ θεωρούσε πως πριν από την υπογραφή θα έπρεπε να συμφωνηθούν όσα θέματα παραπέμπονταν σε επιτροπές, σε αντίθεση με τον Ντενκτάς που ζήτησε να υπογραφεί αμέσως η συμφωνία και στη συνέχεια να εξετασθούν τα θέματα αυτά. Ο φόβος του Κυπριανού ήταν πως αφηνόταν ανοικτό το ενδεχόμενο όταν ερχόταν η ημερομηνία που θα ξεκινούσε η λειτουργία της μεταβατικής κυβέρνησης του ενιαίου πια κράτους, η ε/κ πλευρά να θεωρούσε πως

υπήρχαν ακόμη θέματα ανοικτά αλλά οι τ/κ να ισχυρίζονται πως το έργο των επιτροπών είχε ολοκληρωθεί.

Σε κάθε περίπτωση η αποτυχία της Νέας Υόρκης θα συναντήσει τις έντονες αντιδράσεις του ΑΚΕΛ και του ΔΗΣΥ. Το ΑΚΕΛ με ανακοίνωσή του επέκρινε την επιμονή Κυπριανού «να συζητήσει εξ' υπαρχής όλα τα βασικά ζητήματα του Κυπριακού, θέτοντας σε επαναδιαπραγμάτευση όλα όσα είχαν συζητηθεί στους τρεις γύρους των συνομιλιών εκ του σύνεγγυς... Το ΑΚΕΛ εδήλωσε καθαρά ότι πρέπει να δεχθούμε αυτή τη θέση του εγγράφου του ΓΓ του ΟΗΕ και να συζητήσουμε το χρονοδιάγραμμα. Ο πρόεδρος όμως τώρα αρνείται να δεχθεί ένα χρονοδιάγραμμα για την αποχώρηση των μη κυπριακών στρατευμάτων και στοιχείων. Ο κ. Κυπριανού ακούει απόψεις από τα κόμματα αλλά πάντα κάμνει αυτό που θέλει ο ίδιος έστω κι αν αυτό που κάμνει συγκρούεται με τις απόψεις όλου του πολιτικού κόσμου ή της πλειοψηφίας του» (Φιλελεύθερος 31/1/85).

Ο ΔΗΣΥ σε μια πιο στρατηγικού χαρακτήρα τοποθέτηση ανέφερε πως «Στην Κύπρο συγκρούονται σήμερα δύο φιλοσοφίες. Η φιλοσοφία που λέει πως είναι προτιμότερη η κατάσταση να παραμείνει όπως έχει, με τον κυπριακό ελληνισμό να εναποθέτει τις ελπίδες του σε μελλοντικούς αστάθμητους παράγοντες και η φιλοσοφία που πολιτεύεται ... που ζυγίζοντας τους μακροπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους κινδύνους από την περαιτέρω παράταση της ντε φάκτο καταστάσεως υπαγορεύει ότι μια συμβιβαστική λύση θα προσφέρει τη δυνατότητα για απαλλαγή της νήσου μας από την Τουρκική κατοχή και για εδραίωση της ειρήνης. Ο ΔΗΣΥ ...απαιτεί ...όπως οι αποφάσεις των Συσκέψεων των Αρχηγών των κομμάτων λαμβάνονται κατά πλειοψηφία με βάση της αναλογία δυνάμεως των κομμάτων στην Βουλήν και να είναι δεσμευτικές για τον Πρόεδρον και την Κυβέρνησίν του τόσο ως προς την ουσίαν και ως προς την διαδικασία...[ο Κυπριανού- ΣΣ] στην πραγματικότητα αυτή τη στιγμή είναι Πρόεδρος μειοψηφίας ... Αν δε κρίνει [ο Κυπριανού-ΣΣ] πως αντιμετωπίζει πρόβλημα συνειδήσεως δύναται να παραιτηθεί και να προκαλέσει τη λαϊκή ετυμηγορία...» (Σημερινή 3/2/85). Μέσα σε αυτό το βαρύ κλίμα στις 4 Φεβρουαρίου θα πραγματοποιηθεί σύσκεψη Προέδρου και αρχηγών κομμάτων όπου θα γίνει φανερή η ρήξη δεδομένου πως στο βασικό θέμα της διαφωνίας ο Κυπριανού θα είναι σαφής: «Μπορεί ο καθένας να έχει τις απόψεις του. Το σύστημά μας είναι Προεδρικό. Αν σε κάποια δεδομένη στιγμή χρειασθεί εξ' αντικειμένου να ερωτηθεί ο λαός επί συγκεκριμένων πραγμάτων και να λάβουν θέση δημοσίως και τα κόμματα επί της ουσίας του Κυπριακού αυτό θα το αποφασίσω εγώ τότε θα γίνει...Οι σημερινές εξελίξεις δεν

είναι εκείνες που θα μας οδηγήσουν σε εκλογές. Δεν προτίθεται να προκηρύξω εκλογές με τις σημερινές εξελίξεις» (Φιλελεύθερος 5/2/85). Ήταν φανερό πως τα πράγματα οδηγούνταν σε ανοικτή ρήξη.

6. Η συνοδοιπορία ΔΗΣΥ- ΑΚΕΛ

Μετά από τις εξελίξεις που μόλις περιγράφηκαν θα αναπτυχθεί μια συμμαχία μεταξύ ΔΗΣΥ και ΑΚΕΛ με σκοπό την αλλαγή στάσης της Κυπριακής Δημοκρατίας στο Κυπριακό, πράγμα που για τα δύο αυτά κόμματα περνούσε αναγκαστικά μέσα από την παραίτηση του Προέδρου Κυπριανού. Όλα όσα θα αναφερθούν στη συνέχεια (που θα συμπυκνωθούν σε διάφορες μορφές κρίσης του Κράτους) θα έχουν ως αφετηρία τη σύναψη αυτής της συμμαχίας. Υπάρχει ωστόσο ένα ερώτημα σχετικά με το αν υπήρχε σχεδιασμένος συντονισμός γύρω από τις πρωτοβουλίες που θα παρθούν ή απλώς είχε δημιουργηθεί ένα κλίμα όπου η μία δύναμη υποστήριζε τις ενέργειες της άλλης. Ο Γλαύκος Κληρίδης για το ζήτημα αυτό, αρκετά χρόνια αργότερα, θα δηλώσει: «Επί επιπέδου δικού μου όχι με τον Εζεκία Παπαϊωάννου δεν έγινε κάτι τέτοιο. Κάποιες διαβουλεύσεις γίνονταν σε χαμηλότερα επίπεδα. Αυτές οι διαβουλεύσεις δεν έφθασαν, όμως, στο βαθμό που ο Παπαϊωάννου και εγώ να καθίσουμε να συζητήσουμε...» (Κιζιλγιουρέκ 2006: 163). Αυτή η τοποθέτηση δε φαίνεται πειστική. Το συγκεκριμένο ζήτημα ήταν πολύ σοβαρό για να είναι αντικείμενο διαπραγματεύσεων κατώτερων στελεχών εν αγνοία της ηγεσίας των κομμάτων τους, πόσο μάλλον που το ΑΚΕΛ ως κομμουνιστικό κόμμα χαρακτηριζόταν, και χαρακτηρίζεται, από αυστηρή τήρηση του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού. Κατά συνέπεια ο συντονισμός υπήρχε, άσχετα αν δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ συνάντηση Κληρίδη- Παπαϊωάννου γι' αυτό το ζήτημα. Αυτό άλλωστε αποδεικνύει και η μαρτυρία του μετέπειτα ΓΓ του ΑΚΕΛ Δ. Χριστόφια πως, σύμφωνα με τοποθέτηση εντός εσωκομματικής διαδικασίας του τότε β' γγ του ΑΚΕΛ Α. Φάντη, η συμπόρευση με το ΔΗΣΥ είχε αποφασιστεί σε επίπεδο γραμματείας της ΚΕ από τις αρχές του 1985 (Χαραυγή 26/3/90). Σε αυτό συμφωνεί και η μαρτυρία του Π. Δίγκλη, ανώτατου στελέχους τότε του ΑΚΕΛ: «ΑΚΕΛ και ΔΗΣΥ ανέπτυξαν μεταξύ τους συνεργασία. Κοινή ήταν η θέση τους για την ανάγκη πρόωρων προεδρικών εκλογών. Πρόθεση των δύο κομμάτων ήταν η υποστήριξη κοινού υποψηφίου. Ύστερα από διαβουλεύσεις, κατέληξαν στην κοινή υποψηφιότητα του Α. Πατσαλίδη» (Δίγκλης 2005: 382). Πράγματι το ΑΚΕΛ στη συνεδρίαση της ΚΕ του στις 14/6/85 αποφάσισε πως «Η Κεντρική Επιτροπή

εγκρίνει την εισήγηση του Πολιτικού Γραφείου για διάδοχο σχήμα. Επί κεφαλής του νέου διαδόχου σχήματος εγκρίνεται ο Α.Π.». Ο Α. Π είναι ο Ανδρέας Πατσαλίδης, Διοικητής εκείνη την περίοδο της Τράπεζας Κύπρου και πρώην Υπουργός Οικονομικών. Σύμφωνα με το Δίγκλη ο στόχος ήταν το ΑΚΕΛ σε συνεργασία με το ΔΗΣΥ να εκλέξει Πρόεδρο τον Πατσαλίδη στη θέση του Κυπριανού (Δίγκλης 2010: 231-232). Και δεν μπορεί να γίνει εύκολα πιστευτό πως η πρόταση για Πατσαλίδη γινόταν εν αγνοία του ΔΗΣΥ. Κι αυτό γιατί επρόκειτο για υποψηφιότητα ενός ανθρώπου από τον χώρο της ιδιωτικής οικονομίας που λειτουργούσε ως γέφυρα με το συντηρητικό ΔΗΣΥ και δεν προτεινόταν παρά για να αποτελέσει ένα συντριπτικό αντίπαλο δέος απέναντι στον Κυπριανού, κατά συνέπεια δε θα είχε νόημα η πρόταση αν δεν είχαν δοθεί προηγούμενους τα εχέγγυα υποστήριξης και από το ΔΗΣΥ. Άλλωστε γι' αυτό ακριβώς το λόγο, μεσούσης της κρίσης, σε ομιλία του στη Βουλή ο Παπαϊωάννου θα υπογραμμίσει πως σε πρόωρες Προεδρικές εκλογές το ΑΚΕΛ δε θα υποστηρίξει ούτε την υποψηφιότητα Κυπριανού, ούτε την υποψηφιότητα Κληρίδη αλλά μια «άλλη καλύτερη λύση που πιστεύουμε ότι όχι μόνο θα συμβάλει στη λύση του Κυπριακού αλλά και στην ενότητα του Εσωτερικού μας Μετώπου» (Χαραυγή 1/11/85). Πρόκειται για το πλαίσιο ενός κυπριακού «ιστορικού συμβιβασμού»⁴ όπου από τις δύο βασικές αντιπολιτευτικές δυνάμεις καμία δεν έπρεπε σαφώς να επικρατήσει κι αυτό θεωρούνταν πως το επιτύχανε η υποψηφιότητα Πατσαλίδη.

7. Προλεγόμενα της κρίσης του Κράτους

Το κεντρικό ζήτημα στο οποίο θα συμπυκνωθεί η κρίση του κράτους θα αφορά το ποιος αποφασίζει για την στρατηγική στο Κυπριακό αναδεικνύοντας την ύπαρξη δύο πόλων της κρατικής εξουσίας σε αντιπαράθεση (Πρόεδρος της Δημοκρατίας-Βουλή των Αντιπροσώπων). Ωστόσο αυτή η αντιπαράθεση, μόλις έγινε εμφανής η ένταση των διαφορών για το Κυπριακό, παρουσίασε και άλλες, δευτερεύουσες,

⁴Φαίνεται πως η απόφαση για συμπόρευση συζητιόταν από το Φθινόπωρο του 1984 και γι' αυτό στο εισηγητικό κείμενο του ΠΓ προς την ολομέλεια της ΚΕ του ΑΚΕΛ στις 12/10/84 αναφερόταν: «Το κόμμα μας στο παρελθόν απέκλειε μάλλον ενότητα δράσης με το Συναγερμό, πάνω στη βάση ότι αυτό το κόμμα είναι της ακροδεξιάς, γιατί περιλαμβάνει στις τάξεις του πραξικοπηματικά στοιχεία. Αν συνεχίσουμε να εφαρμόζουμε αυτή τη θέση, κανονικά δε θα έπρεπε να αναπτύσσουμε ενότητα δράσης ούτε με το ΔΗΚΟ, ούτε και με την ΕΔΕΚ, αν όχι και με όλα τα άλλα μικρότερα κόμματα. Γιατί όλα τα κόμματα έχουν στις γραμμές τους πραξικοπηματίες» (παρατίθεται στο Δίγκλης 2010: 233).

όψεις που προηγήθηκαν της κορύφωσης της σύγκρουσης που επικεντρώθηκε στο αίτημα της παραίτησης του Κυπριανού.

Η πρώτη περίπτωση αφορούσε την αναπομπή που έκανε ο Κυπριανού στη Βουλή για επανεξέταση του νόμου περί προσλήψεων εκτάκτων υπαλλήλων. Ο νόμος αυτός προέβλεπε πως χρειαζόταν έγκριση από τη Βουλή για πρόσληψη οποιουδήποτε έκτακτου δημοσίου υπαλλήλου. Η επιχειρηματολογία Κυπριανού ήταν πως με αυτό το νόμο δημιουργούνταν «άχρηστη γραφειοκρατία» αφού η Βουλή θα έπρεπε να επικυρώσει τις προσλήψεις ακόμα κι αν είχε ήδη εγκρίνει τη σχετική δαπάνη. Ταυτόχρονα δυσχεραίνονταν ο προγραμματισμός και θα δημιουργούταν καθυστερήσεις ειδικά την περίοδο που η Βουλή δεν θα βρισκόταν σε τακτική σύνοδο. Τέλος, θα ήταν αδύνατο να αντιμετωπιστούν έκτακτες περιστάσεις (Φιλελεύθερος 8/12/84). Στην ουσία πρόκειται για μια προσπάθεια του κοινοβουλίου να περιορίσει την ανάπτυξη πελατειακών δικτύων από την Κυβέρνηση μέσω των διορισμών έκτακτων υπαλλήλων. Διότι όταν δεν πρόκειται για τακτικούς διορισμούς με καθορισμένα πλαίσια ελέγχου είναι πολύ πιο εύκολο να υπάρχουν κονδύλια που θα χρησιμοποιηθούν έτσι ώστε να προσληφθούν άτομα φιλικά προσκείμενα προς την κυβέρνηση.

Αντίστοιχη περίπτωση είναι αυτή του ψήφισματος μομφής από ΔΗΣΥ και ΑΚΕΛ απέναντι στην κυβέρνηση για «απαράδεκτη αμέλεια» απέναντι στις Ελληνικές Χημικές Βιομηχανίες στις οποίες η Κυβέρνηση, μαζί με το Συνεργατισμό, ήταν ο κύριος μέτοχος με 49,4%. Η εταιρία τελικά χρεοκόπησε και θεωρήθηκε πως υπήρχαν κυβερνητικές ευθύνες και για την ίδρυση και τη χρεοκοπία της. Έτσι ο ΔΗΣΥ κατέθεσε ψήφισμα που αφορούσε αιτιάσεις για την καθυστέρηση υλοποίησης του έργου όσο και για αδυναμίες που διαπιστώθηκαν εκ των υστέρων. Επίσης η κυβέρνηση κατηγορούνταν πως χορήγησε εγγυήσεις ύψους 13,3 εκατ. κυπριακών λιρών χωρίς να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα του έργου ενώ θα μπορούσε να διαπιστώσει τις προαναφερθείσες αδυναμίες πριν παράσχει αυτές τις εγγυήσεις. Το ψήφισμα υιοθετήθηκε από τη Βουλή στις 28/2/85 με 18 ψήφους υπέρ (Φιλελεύθερος 1/3/85).

8. Η πολιτική κρίση ξεσπάει

Η πολιτική κρίση που θα διαδραματιστεί στη διάρκεια του 1985 θα έχει, όπως προαναφέρθηκε, ως πρωταγωνιστές δύο θεσμούς πολιτικής εξουσίας (ΠΤΔ- Βουλή των Αντιπροσώπων) και έναν ακόμα στο ρόλο του επιδιαιτητή (Συνταγματικό

Δικαστήριο) και θα γίνει στο φόντο της προσπάθειας επίλυσης του Κυπριακού. Η εκκίνηση της αντιπαράθεσης μπορεί να θεωρηθεί πως σημειώθηκε με τις ακόλουθες δηλώσεις του κυβερνητικού εκπροσώπου: «Σε κράτη όπου πολιτειακά ισχύει το προεδρικό σύστημα, δεν υπάρχουν κυβερνήσεις πλειοψηφίας ή μειοψηφίας» (Φιλελεύθερος 10/1/85). Με τη θέση αυτή δημιουργείται το περίγραμμα πάνω στο οποίο θα κινηθεί το προεδρικό κέντρο εξουσίας στο επόμενο διάστημα: επικεφαλής της κυβέρνησης είναι ο ΠτΔ και αυτός παίρνει τις αποφάσεις διότι έχει απευθείας εκλεγεί από το λαό, κατά συνέπεια διαθέτει ευρεία νομιμοποίηση⁵. Όταν στο επόμενο διάστημα θα τεθεί από ΔΗΣΥ- ΑΚΕΛ η θέση πως ο Πρόεδρος θα πρέπει να κάνει ό,τι επιθυμεί η πλειοψηφία του κοινοβουλίου ο εκπρόσωπος τύπου της κυβέρνησης θα δηλώσει: «Στην Κύπρο υπάρχει προεδρικό σύστημα και γίνεται διάκριση εξουσιών. Η Βουλή ασκεί νομοθετική εξουσία. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δε στηρίζεται στη Βουλή, εκλέγεται απευθείας από το λαό και δεν έλκει τις αρμοδιότητες και εξουσίες του από τη Βουλή των αντιπροσώπων» (Φιλελεύθερος 20/2/85).

Τότε η συμμαχία ΑΚΕΛ- ΔΗΣΥ αποφασίζει να ανεβάσει την αντιπαράθεση σε πιο υψηλό επίπεδο ψηφίζοντας στη Βουλή πρόταση μομφής κατά του προέδρου. Το ψήφισμα, που ήταν πρόταση του ΔΗΣΥ, εστίαζε αφενός στη δυνατότητα επίλυσης του Κυπριακού και αφετέρου στις αρμοδιότητες του ΠτΔ. Μεταξύ άλλων αναφερόταν πως θα πρέπει να γίνει: «...Αποδοχή του προκαταρκτικού προσχεδίου συμφωνίας του Γενικού Γραμματέα υπό την αίρεση ότι προ της εγκαθίδρυσης της Μεταβατικής Κυβερνήσεως θα εσυμφωνούνται (α) η αποχώρηση όλων των μη κυπριακών στρατευμάτων και στοιχείων μέσα σε τακτή προθεσμία (β) οι εγγυήσεις (γ) ο τρόπος εφαρμογής των τριών ελευθεριών που έχουν γίνει αποδεκτές και (δ) οι περιοχές που θα επιστρέφοντο στην Ελληνοκυπριακή πλευρά ... Επί τη βάση των προαναφερθέντων συμπερασμάτων η Βουλή των Αντιπροσώπων ψηφίζει ως

⁵Η διατύπωση της θεσμικής αυτής θέσης γινόταν τη στιγμή που δημοσκοπήση η οποία δημοσιεύτηκε στην *Ελευθεροτυπία* (της Κύπρου) της 15/2/85 παρουσίαζε τα ακόλουθα ευρήματα: η πλειοψηφία των ερωτώμενων συμφωνούσε με τους χειρισμούς του Προέδρου Κυπριανού ενώ το 41% διαφωνούσε. Τα 2/3 πίστευαν πως δεν έπρεπε να γίνουν πρόωρες προεδρικές εκλογές και το 85% θεωρούσε ότι το καλύτερο ήταν να μείνουν τα πράγματα ως είχαν αναμένοντας πως στο μέλλον θα υπήρχαν δυνατότητες για μια καλύτερη λύση. Σε περίπτωση πρόωρων εκλογών στο πρώτο γύρο ο Κυπριανού θα έπαιρνε το 46% των ψήφων, ο Κληρίδης το 20%, ο Παπαϊωάννου το 11% και ο Λυσσαρίδης, της ΕΔΕΚ, το 6%. Αν ο Κυπριανού ήταν σε δεύτερο γύρο αντίπαλος με τον Κληρίδη το αποτέλεσμα θα ήταν 57% έναντι 25% υπέρ του Κυπριανού. Αν ήταν ο Παπαϊωάννου αντίπαλός του, η διαφορά θα ήταν ακόμα πιο ευρεία (56% με 20%). Τέλος, αν υπήρχε κοινός υποψήφιος ΔΗΣΥ- ΑΚΕΛ, πάλι ο Κυπριανού θα ήταν πρώτος (με 47% έναντι 35%).

ακολούθως: (α) Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας καλείται να διασαφηνίσει προς τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, χωρίς περαιτέρω καθυστέρηση, ότι αποδέχεται τα όσα συμφωνήθηκαν στους τρεις γύρους των εκ του σύνεγγυς συνομιλιών τα οποία τότε και μόνο θα είναι τελικά και δεσμευτικά όταν συζητηθούν και συμφωνηθούν τα εκκρεμούντα θέματα, στα επίπεδα και στα στάδια που προκαθορίζει το προσχέδιο (β) Ο Πρόεδρος να επανασυστήσι το θεσμό των Συσκέψεων των Αρχηγών των Κομμάτων αφού αποδεχθεί την αρχή της συλλογικής λήψης αποφάσεων και όπου δεν υπάρχει ομοφωνία να εφαρμόζει τις απόψεις της πλειοψηφίας με βάση τη δύναμη των Κοινοβουλευτικών κομμάτων για να εδραιωθεί έτσι η ενότητα και να δημιουργηθεί αρραγές Εσωτερικό Μέτωπο (γ) Αν ο Πρόεδρος, ο οποίος εκπροσωπεί την μειοψηφία του κυπριακού λαού, αγνοήσει ή ενεργήσει αντίθετα προς τις προαναφερθείσες παραγράφους (α) και (β) ή αν επιμένει να ισχυρίζεται ότι οι θέσεις του εκπροσωπούν την πλειοψηφία του λαού τότε δεν υπάρχει άλλη διέξοδος από την άμεση προκήρυξη Προεδρικών εκλογών για να εκφράσει ο λαός την κυρίαρχη θέλησή του» (Φιλελεύθερος 23/2/85).

Το κείμενο αυτό εγκρίθηκε με 22 ψήφους υπέρ και συνιστά σαφής πράξη αποδοκμασίας απέναντι στον Πρόεδρο Κυπριανού. Ο τελευταίος μια μέρα μετά θα κάνει δήλωση αποδοκμασίας του συγκεκριμένου ψηφίσματος υποστηρίζοντας πως «αποκαλύφθηκε σε όλη της τη μεγαλοπρέπεια συμπαιγνία ΔΗΣΥ και ΑΚΕΛ, για να κηδεμονευθεί μέχρι πλήρους εξουδετερώσεως ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ή να απομακρυνθεί». Το ψήφισμα «αν θα συμβάλει σε κάτι θα είναι στην ενίσχυση της Τουρκικής αδιαλλαξίας και κατά συνέπεια στη συντήρηση του αδιεξόδου...» και κατέληξε: «Αναρμόδια η Βουλή συνεργεί σε μια απόπειρα καταλύσεως των θεσμών και της συνταγματικής τάξης στον τόπο και επιχειρεί μέσω μιας περιστασιακής πλειοψηφίας βουλευτών το ισοδύναμο πολιτικού πραξικοπήματος» (Φιλελεύθερος 24/2/85).

Λίγες μέρες αργότερα ο Κυπριανού θα απευθύνει διάγγελμα προς τον Κυπριακό λαό όπου θα υποστηρίξει: «...Όπως είναι γνωστό δεν υπάρχει κανένα κόμμα που διαθέτει μόνο του την πλειοψηφία στη Βουλή. Συνεπώς θα είναι δυνατό οποτεδήποτε δύο κόμματα, που σε μια συγκεκριμένη στιγμή συγκεντρώνουν πλειοψηφία στη Βουλή, να ζητούν από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, είτε να αποδεχθεί τους όρους τους πάνω σε ένα θέμα που θα επιλέξουν τα ίδια τα κόμματα είτε να παραιτηθεί... Εάν αποδεχθώ να δεσμευόμαι, τούτο σημαίνει ότι θα έχω ανεπιστρεπτί εκχωρήσει τις αρμοδιότητες και εξουσίες του Προέδρου της Δημοκρατίας, όχι μόνο για τη δική μου περίπτωση αλλά και για λογαριασμό όλων

των Προέδρων που θα με διαδεχθούν...Και εφόσον εγώ θα έχω υποκύψει στο τελεσίγραφο και εφόσον τα δύο κόμματα είναι οι αυτουργοί του τελεσίγραφου, ο Νέος Πρόεδρος δε θα έχει άλλη επιλογή (σε περίπτωση που για οποιοδήποτε λόγο διαφωνήσει με ΔΗΣΥ-ΑΚΕΛ που θα τον έχουν ψηφίσει-ΣΣ) παρά να παραιτηθεί κι αυτός. Στην πράξη δηλαδή ένα κόμμα είναι δυνατό να αποβεί απόλυτος ρυθμιστής στον τόπο και να αποφασίζει πότε θα γίνουν προεδρικές εκλογές και πότε όχι... αυτή τη στιγμή το πρόβλημα δεν ήταν τόσο οι χειρισμοί που έγιναν στη συνάντηση υψηλού επιπέδου αλλά η δημιουργία προϋποθέσεων για τη μόνιμη κηδεμόνευση του Προέδρου ή την απομάκρυνσή του... η Βουλή δεν είναι ο μόνος θεσμός στον τόπο ούτε η μόνη εξουσία. Τους νόμους της Βουλής εφαρμόζω και δεν ανέχομαι κανείς να τους παραβιάζει. Αλλά η Βουλή δεν ενομοθέτησε με το ψήφισμα που εξέδωσε διότι τέτοια εξουσία δεν έχει.» (Φιλελεύθερος 2/3/85).

Στα τέλη Μαρτίου και αφού ο Κυπριανού αρνήθηκε να συμμορφωθεί με το ψήφισμα της Βουλής ΑΚΕΛ και ΔΗΣΥ επανέφεραν το θέμα σε νέα συνεδρίαση του Κοινοβουλίου. Εκεί στο ψήφισμα που κατέθεσε το ΑΚΕΛ κατέληγε πως η Βουλή: «Αποφασίζει και καλεί τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας όπως έστω και τώρα συμμορφωθεί προς το ψήφισμα της Βουλής 22/2/85 διαφορετικά να προχωρήσει στην άμεση προκήρυξη προεδρικών εκλογών για να εκφράσει ο λαός την κυρίαρχη θέλησή του». Στο πλαίσιο της σχετικής συζήτησης στη Βουλή ο Κληρίδης προειδοποίησε τον Κυπριανού πως αν δεν δεχθεί το σχέδιο απόφασης τότε σε δέκα μέρες θα καταθέσει πρόταση νόμου για να αφαιρεθεί από τον Πρόεδρο το δικαίωμα διαπραγμάτευσης για το Κυπριακό (Σημερινή 30/3/85).

Η έγκριση του ψηφίσματος από τη Βουλή μέσα από τη συμμαχία ΔΗΣΥ- ΑΚΕΛ οδήγησε τον Κυπριανού στο να παραπέμψει το όλο θέμα στο Ανώτατο Δικαστήριο δεδομένου πως με το ψήφισμα υπήρχε συνοδευτικό έγγραφο που ανέφερε πως ο Πρόεδρος καλείται να δημοσιεύσει την απόφαση στην Επίσημη Εφημερίδα και σε αντίθετη περίπτωση ή θα πρέπει να αποδεχθεί το ψήφισμα της 22/2 ή να παραιτηθεί. Ουσιαστικά ο Κυπριανού με την προσφυγή του έθετε το θέμα του αν η Βουλή είχε δικαίωμα να λαμβάνει δεσμευτικές αποφάσεις για τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας (Φιλελεύθερος 3/4/85).

Μετά τις εξελίξεις αυτές μεσολάβησε μια περίοδος αναμονής της απόφασης του Συνταγματικού Δικαστηρίου εντός της οποίας ο Κυπριανού, στην προσπάθειά του να γεφυρωθούν οι διαφορές με το ΑΚΕΛ και το ΔΗΣΥ, προχώρησε στη διατύπωση ορισμένων προτάσεων για ανασύσταση του Εθνικού Συμβουλίου: «... Αν ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διαφωνεί με απόφαση του Εθνικού Συμβουλίου που

είτε ο ίδιος είτε η πλειοψηφία του Εθνικού Συμβουλίου χαρακτηρίζουν ως ζωτικής σημασίας τότε το θέμα παραπέμπεται σε Επιτροπή για εξεύρεση λύσεως της διαφοράς... Σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ προέδρου και Εθνικού Συμβουλίου.. η εκκρεμότητα δε θα διαρκεί πέραν των 15 ημερών. Σε περίπτωση που η Επιτροπή δεν καταλήξει σε λύση τότε το θέμα θα παραπέμπεται σε δημοψήφισμα... Με το αποτέλεσμα του Δημοψηφίσματος ο Πρόεδρος δεσμεύεται ή παραιτείται» Το ΑΚΕΛ θα αντιταχθεί σε αυτές τις προτάσεις υποστηρίζοντας πως εμμένει στην απαίτηση για αποδοχή και εφαρμογή της Απόφασης της Βουλής και εφόσον ο Κυπριανός δεν αποδέχεται αυτή την απόφαση η μόνη λύση είναι η προσφυγή σε Προεδρικές εκλογές. Ο ΔΗΣΥ από την πλευρά του υποστήριξε πως αντί των «ανεφάρμοστων» και «περίπλοκων» διαδικασιών που προέβλεπαν οι προτάσεις του Προέδρου, ο Κυπριανός μπορούσε να εισηγηθεί την ανασύσταση του Εθνικού Συμβουλίου με βάση το ψήφισμα της Βουλής (Φιλελεύθερος 16/5/85).

Τελικά η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου θα θεωρήσει πως η διαφορά είναι πολιτική αφού αφορά χειρισμούς για το Κυπριακό και κατά συνέπεια βρίσκεται εκτός προνοιών του Συντάγματος, άρα το Συνταγματικό Δικαστήριο είναι αναρμόδιο για να εκδώσει σχετική απόφαση δεδομένου ότι βρίσκεται πέραν των ορίων δικαιοδοσίας του. Αυτό σήμαινε πως «...η απόφαση αυτή της Βουλής των Αντιπροσώπων δεν είναι δυνατό να εκδοθεί από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας με δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας» (Φιλελεύθερος 11/6/85).

Ο ΔΗΣΥ θα θεωρήσει πως το Ανώτατο Δικαστήριο δεν δέχθηκε τις θέσεις του Προέδρου υιοθετώντας τη θέση πως η διένεξη μεταξύ Βουλής και Προέδρου αφορά το χειρισμό του κυπριακού προβλήματος, «για το οποίο 'ούτε υπάρχει', ούτε είναι δυνατό να υπάρχει διάταξη στο Σύνταγμα» (Φιλελεύθερος 11/6/85). Το ΑΚΕΛ θα κινηθεί στο ίδιο μήκος κύματος υποστηρίζοντας πως «... Ύστερα από την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι υποχρεωμένος είτε ν' αποδεχθεί ανεπιφύλακτα την απόφαση της Βουλής είτε να προκηρύξει Προεδρικές εκλογές» (Φιλελεύθερος 11/6/85). Αντίθετα ο κυβερνητικός εκπρόσωπος θεώρησε πως «Το Ανώτατο Δικαστήριο με την ετυμηγορία κατέληξε ότι η απόφαση αυτή της Βουλής δεν είναι δυνατό να δημοσιευτεί στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας ... Ουδέποτε αμφισβητήθηκε ότι η επίδικη απόφαση της Βουλής αποτελούσε και έκφραση πολιτικής βουλήσεως. Εκείνο που δεν έγινε δεκτό είναι ότι η απόφαση εδέσμευε το Πρόεδρο της Δημοκρατίας» (Φιλελεύθερος 12/6/85).

Στην πραγματικότητα η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου αποτελούσε νίκη της πλευράς Κυπριανού την οποία η αντιπολίτευση δυσκολευόταν να αποδεχτεί γιατί πίστευε πως υπήρχαν χρονικά περιθώρια ανατροπής της κατάστασης. Ήταν νίκη του προεδρικού κέντρου διότι ξεκαθαριζόταν πως είναι άλλο πράγμα η υιοθέτηση μιας πολιτικής απόφασης και άλλο μιας νομικής ρύθμισης. Η πολιτική απόφαση δεν έχει νομικούς περιορισμούς σε αντίθεση με τη νομική ρύθμιση. Και στη συγκεκριμένη περίπτωση τα όρια της νομικής ρύθμισης εκπορεύονταν από τον ίδιο το χαρακτήρα του πολιτεύματος της Προεδρικής Δημοκρατίας. Έτσι σημειώθηκε η λήξη του πρώτου επεισοδίου της κρίσης του κράτους που κρίθηκε υπέρ του θεσμού του ΠτΔ ύστερα από την καθοριστική παρέμβαση ενός άλλου κορυφαίου κρατικού θεσμού, του Ανωτάτου Δικαστηρίου.

9. Η οξύνση της αντιπαράθεσης

Μετά την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου η αντιπαράθεση οξύνθηκε ακόμα περισσότερο: κατηγορίες θα εκτοξευτούν από τον Κυπριανού προς το ΔΗΣΥ και αντίστροφα. Ο Κυπριανού θα κατηγορήσει τον Κληρίδη πως «με τις θέσεις και προθέσεις του συμβάλει στην πολιτική συμπλήρωση του έργου του τουρκικού Αττίλα» Ο Κληρίδης θα ανταπαντήσει πως «Το έργο του τουρκικού Αττίλα συμπλήρωσε σχεδόν ο πρόεδρος Κυπριανού με την ανικανότητα που επέδειξε στις διαπραγματεύσεις του με τον κ. Ντενκτάς και με τους αδέξιους χειρισμούς του εθνικού μας θέματος.» (Σημερινή 19/5/85).

Στις 30/9 το ΑΚΕΛ με ανακοίνωσή του κατηγόρησε τον Κυπριανού και την ηγεσία του ΔΗΚΟ πως με την πολιτική τους διευκολύνουν τον Ντενκτάς και διαιωνίζουν το υπάρχον status quo. Το ΔΗΚΟ θα απαντήσει ισχυριζόμενο πως οι θέσεις και οι προθέσεις της ηγεσίας του ΑΚΕΛ αποδεικνύουν, πέραν πάσης αμφιβολίας, ηττοπάθεια και ραγιαδισμό και αποδοχή των τουρκικών αξιώσεων. Επιπρόσθετα κατηγόρησε το ΑΚΕΛ πως αποδέχεται την παραμονή των τουρκικών στρατευμάτων με το πλασματικό δίλημμα ή πόλεμος ή μένουν τα στρατεύματα (Σημερινή 1/10/85).

Όσο γίνεται εμφανές πως πλησιάζει η διεξαγωγή πρόωρων εκλογών η αντιπαράθεση παίρνει όλο και πιο σκληρούς τόνους. Στις 18/10 το ΔΗΚΟ θα βγάλει ανακοίνωση στην οποία θα αναφέρει για το ΑΚΕΛ: «Η ηγεσία του ΑΚΕΛ επιχειρεί και διευκολύνεται να επιβάλει την ενδοτική γραμμή της στο Κυπριακό. Και επαναλαμβάνει τον εαυτό της του 1955. Τότε ταυτίστηκε με τους βρετανούς

αποικιοκράτες. Σήμερα ταυτίζεται με τους Τούρκους στρατοκράτες. Για να μας σώσει και πάλι, όπως λέγει, από τον... 'ιμπεριαλισμό'». Από την πλευρά του το ΑΚΕΛ θα βγάλει δική του ανακοίνωση κατηγορώντας το ΔΗΚΟ πως άλλαξε στάση απέναντι στους πραξικοπηματίες και τώρα συναγελάζεται μαζί τους (Σημερινή 19/10/85).

10. Άλλες μορφές κρίσης του Κράτους

Πέρα από το κεντρικό ζήτημα των χειρισμών του Κυπριανού στο Κυπριακό υπήρξαν αυτό το διάστημα και άλλες εκφράσεις κρίσης του Κράτους.

Η πρώτη από αυτές ήταν η διακήρυξη του ΔΗΣΥ πως πρόκειται να προχωρήσει σε μείωση των εξουσιών του ΠτΔ. Πράγματι στις 17/5 ο Γ. Κληρίδης μιλώντας σε συλλαλητήριο του κόμματός του θα αναφέρει πως ο ΔΗΣΥ θα εισηγηθεί στη Βουλή να υπάρξει αναθεώρηση όλων των εξουσιών που η ίδια έχει δώσει στον Πρόεδρο και στην Κυβέρνηση και να τις καταργήσει ή να τις περιορίσει δραστικά κι αυτό γιατί θεωρεί πως ο Κυπριανού έχει παραβιάσει κατάφωτα την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας αποτελώντας ένα σφετεριστή της πολιτικής εξουσίας «που δεν διαθέτει ίχνος πολιτικής ευθιξίας, που δε σέβεται τον κυρίαρχο λαό». Ειδικότερα ο ΔΗΣΥ θα εισηγηθεί στη Βουλή: «α) Ψήφιση νόμου που θα ρυθμίζει την εκπροσώπηση της ελληνικής κοινότητας στις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό β) Καταψήφιση φορολογικών μέτρων που θα ζητά η κυβέρνηση της μειοψηφίας γ) απόρριψη νομοθετημάτων που θα υποβάλλουν οι Υπουργοί της Κυβέρνησης Μειοψηφίας δ) Κατάργηση του Υπουργείου Προεδρίας που τόσο αχρείαστα ο κ. Κυπριανού δημιούργησε για εξυπηρέτηση δικών του κομματικών σκοπών. Και θα εισηγηθεί ειδική νομοθεσία που θα διέπει τη θέση του Κυβερνητικού εκπροσώπου ε) Νομοθετική ρύθμιση του τρόπου αξιολόγησης και προβολής των ειδήσεων του ΡΙΚ και της σύνθεσης του Διοικητικού Συμβουλίου του ΡΙΚ...» (Σημερινή 18/5/85).

Κατά συνέπεια έχουμε αφενός μια διακήρυξη από πλευράς ΔΗΣΥ που αποσκοπεί στη θέσπιση μέτρων περιορισμού των αρμοδιοτήτων του ΠτΔ σχετικά με τις διαπραγματεύσεις στο Κυπριακό αλλά και άρνηση νομιμοποίησης των αποφάσεων της κυβέρνησης θεωρώντας πως πρόκειται για κυβέρνηση μειοψηφίας και αφετέρου την ανάδειξη του ζητήματος του Υπουργείου Προεδρίας.

Έτσι η επόμενη εκδήλωση της κρίσης του κράτους θα αφορά την κατάργηση του Υπουργείου Προεδρίας καθώς και των Υφυπουργείων Εσωτερικών και

Παιδείας, με το επιχείρημα πως η συγκρότησή τους ήταν αντισυνταγματική. Την πρόταση νόμου την υπέβαλε το ΑΚΕΛ στις 20 Ιουνίου και εγκρίθηκε με τις ψήφους ΑΚΕΛ- ΔΗΣΥ. Συγκεκριμένα ο γγ. του ΑΚΕΛ στην πρωτολογία του ανέφερε πως το Υπουργείο Προεδρίας και τα υφυπουργεία Εσωτερικών και Παιδείας ήταν παράνομα γιατί δεν προβλέπονταν από το Σύνταγμα που προνοούσε 10 υπουργεία. Το Υπουργείο Προεδρίας συνιστά Υπουργείο «Δημοκρατίας του κρατικού μηχανισμού» και ως αντισυνταγματικό πρέπει να καταργηθεί. Από την πλευρά του ο Πρόεδρος του ΔΗΣΥ οξύνοντας την αντιπαράθεση δήλωσε στη Βουλή πως ότι τίθεται θέμα συνταγματικότητας και για τις αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου λόγω συμμετοχής σε αυτό του Υπουργού Προεδρίας (Σημερινή 21/6/85). Η απάντηση του κοινοβουλευτικού εκπροσώπου θα είναι πως «Το Υπουργείο Προεδρίας και το Υφυπουργείο Εσωτερικών λειτουργούν από το Μάρτιο του 1978 και τότε το ΑΚΕΛ είχε υποστηρίξει την ίδρυσή τους. Οι νέοι πολιτικοί προσανατολισμοί και συμμαχίες του ΑΚΕΛ είναι που το οδηγούν στην πρόταση για κατάργησή τους». (Φιλελεύθερος 22/6/85)

Τελικά στις 7/11 το Ανώτατο δικαστήριο θα κρίνει ως αντισυνταγματική την απόφαση της Βουλής να καταργήσει το Υπουργείο Προεδρίας θεωρώντας πως μπορεί μεν το Σύνταγμα να κάνει αναφορά στην υποχρεωτική λειτουργία δέκα μόνο υπουργείων αλλά το Υπουργείο Παιδείας θεσπίστηκε στη βάση του δικαίου της ανάγκης, η χρήση του οποίου προέκυψε λόγω της ανώμαλης κατάστασης που δημιουργήθηκε το 1974. Από εκεί και πέρα μόνο τα Υπουργεία Αμύνης, Εξωτερικών και Οικονομικών κατονομάζονται στο Σύνταγμα. Κατά συνέπεια ο καθορισμός των υπολοίπων επτά υπουργείων αποτελεί αρμοδιότητα του Προέδρου της Δημοκρατίας (Χαραυγή 8/11/85).

Μια άλλη εκδήλωση της κρίσης του κράτους ήταν η πρόταση νόμου που ψήφισαν πάλι από κοινού ΔΗΣΥ- ΑΚΕΛ στις 11/7 σχετικά με την απόδοση του δικαιώματος στον ΠΤΔ να προκηρύσσει οποτεδήποτε πρόωρες εκλογές έχοντας, όμως, το δικαίωμα να είναι και ο ίδιος υποψήφιος. Ο εκλεγείς πρόεδρος θα είχε διάρκεια θητείας τόση όσο το διάστημα που έμενε για να ολοκληρωθεί η θητεία του παραιτηθέντος. Και σε αυτή την περίπτωση θα προσφύγει ο Κυπριανού στο Ανώτατο δικαστήριο το οποίο στις 25/10 θα κρίνει το νόμο ως αντισυνταγματικό (Χαραυγή 26/10/85).

Συμπερασματικά όλες αυτές οι ενέργειες αφορούσαν το θεωρούμενο από την πλειοψηφία της Βουλής, δηλαδή της συμμαχίας ΔΗΣΥ- ΑΚΕΛ, έλλειμμα νομιμοποίησης που χαρακτήριζε τις πράξεις του ΠΤΔ και της κυβέρνησης και

μπορούν να ερμηνευτούν ως μέσα πίεσης για την παραίτηση του ΠτΔ. Το θέμα είναι πως όλα αυτά προσέκρουαν σε συνταγματικές πρόνοιες και στην ουσία σε όλα τα αμφισβητούμενα θέματα το Ανώτατο δικαστήριο πήρε αποφάσεις που δικαίωναν τον ΠτΔ.

11. Η προεκλογική περίοδος

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η μόνη δυνατότητα που έβλεπαν οι ΔΗΣΥ- ΑΚΕΛ για την ανατροπή Κυπριανού ήταν η πραγματοποίηση βουλευτικών εκλογών και η ισχυρή εκεί εκλογική αποδοκιμασία του ΔΗΚΟ. Με άλλα λόγια τα δύο κόμματα εκτιμούσαν πως οι εκλογές θα έπαιρναν τη μορφή δημοψηφίσματος και καταδίκης της πολιτικής Κυπριανού, έτσι ώστε ο τελευταίος να εξαναγκαστόταν σε παραίτηση. Και σε αυτή την κατεύθυνση προσπάθησαν να ωθήσουν τα πράγματα. Έτσι το ΑΚΕΛ σε ανακοίνωσή του στις 10/10/85 αναφερόμενο στον ΠτΔ υποστήριζε πως πρέπει να υπάρχει δέσμευση του Κυπριανού ότι αν πραγματοποιηθούν εκλογές και αποδείξουν πως είναι ο Πρόεδρος μειοψηφίας τότε θα οδηγηθεί σε παραίτηση. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκαν και οι δηλώσεις του ΔΗΣΥ. Από την πλευρά του το ΔΗΚΟ θα απαντήσει πως εκμεταλλευόμενες οι ηγεσίες ΑΚΕΛ και ΔΗΣΥ «..την πλειοψηφία που διαθέτουν σήμερα στη Βουλή, [επιχειρούν] να επιβάλουν μια κοινοβουλευτική δικτατορία, προκειμένου να εκβιάσουν τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας... εάν οι ηγεσίες ΑΚΕΛ και ΔΗΣΥ σέβονται πράγματι την πλειοψηφία και τη λαϊκή κυριαρχία, τις καλούμε να συμφωνήσουν στη διεξαγωγή ενός και μόνο δημοψηφίσματος με τα πιο κάτω ερωτήματα: 1. Αποδέχεται ή όχι ο Κυπριακός λαός παραμονή Τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο μετά τη σύσταση μεταβατικής κυβερνήσεως. 2. Αποδέχεται ή όχι ο Κυπριακός λαός την εγκατάλειψη των βασικών ελευθεριών 3. Αποδέχεται ή όχι ο Κυπριακός λαός μια λύση που θα ονομάζεται ομοσπονδία αλλά θα είναι στην ουσία διχοτόμηση ή συνομοσπονδία και μέσα από την οποία η Τουρκία θα ελέγχει ουσιαστικά την Κύπρο πολιτικά και στρατιωτικά. 4. Αποδέχεται ή όχι ο Κυπριακός λαός την Ελληνική Συμπαράταξη και την Κοινή γραμμή Αθηνών- Λευκωσίας;⁶... διαβεβαιώνουμε πως ο Πρόεδρος θα σεβασθεί την ετυμηγορία του Λαού ή σε περίπτωση που διαφωνεί θα υποβάλει αμέσως παραίτηση από το Προεδρικό αξίωμα» (Φιλελεύθερος 11/10/85). Μπροστά σε αυτό το αδιέξοδο, όπου και ο Κυπριανού είχε ζητήσει στις 9 Οκτωβρίου τη

⁶Το (4) τέθηκε γιατί το ΑΚΕΛ, αλλά και το ΔΗΣΥ, κατηγορούσε τον Κυπριανού πως επηρεαζόταν από την απορριπτική γραμμή της κυβέρνησης του Α. Παπανδρέου.

διεξαγωγή δημοψηφίσματος για έγκριση των χειρισμών του στο Κυπριακό, το ΑΚΕΛ, το ΔΗΣΥ και το ΔΗΚΟ θα καταλήξουν πως μόνο η διεξαγωγή πρόωρων βουλευτικών εκλογών θα μπορούσαν να λύσουν αυτό τον πολιτικό γόρδιο δεσμό. Έτσι στις 17 Οκτωβρίου τα τρία μεγάλα κόμματα θα συμφωνήσουν για διάλυση της Βουλής στις 31 Οκτωβρίου και διεξαγωγή πρόωρων εκλογών στις 10 Δεκεμβρίου (Χατζηκυριάκος- Χριστοφόρου 1996: 110).

Ωστόσο τα πράγματα ούτε ύστερα από την προκήρυξη των εκλογών βάδισαν ανέφελα. Εκτιμώντας ο ΔΗΣΥ πως ο Κυπριανού δεν είναι αποφασισμένος να παραιτηθεί ακόμα κι αν το αποτέλεσμα των βουλευτικών εκλογών δεν είναι θετικό για το κόμμα του, στα τέλη Νοεμβρίου θέτει θέμα συνταγματικής αναθεώρησης έτσι ώστε να αλλάξει το άρθρο 44 που προβλέπει τους λόγους κένωσης του προεδρικού αξιώματος (Σημερινή 24/11/85). Λίγες μέρες αργότερα σε νέα ανακοίνωση αναφέρει πως στην περίπτωση που ο Κυπριανού δεν παραιτηθεί, θα τροποποιηθεί το άρθρο 44 του Συντάγματος κατά τρόπο «ανώδυνο» και στο πλαίσιο της απόφασης του Ανωτάτου Δικαστηρίου ότι «το Σύνταγμα δεν δίδει στον Πρόεδρο εξουσία να χειρίζεται το Κυπριακό πρόβλημα» (Σημερινή 24/11/85). Πράγματι, σωστά ο ΔΗΣΥ έχει αντιληφθεί τις προθέσεις του Κυπριανού δεδομένου ότι ο τελευταίος με σαφήνεια δήλωσε λίγο πριν τις εκλογές πως δεν σκόπευε να παραιτηθεί γιατί δεν σκόπευε να γίνει «συνεργός στην ανατροπή της συνταγματικής τάξης στην Κύπρο» (Φιλελεύθερος 9/12/85)⁷.

12. Το εκλογικό αποτέλεσμα

Τελικά, το αποτέλεσμα των εκλογών της 8ης Δεκεμβρίου θα αποτελέσει σημαντική πολιτική νίκη για τον Κυπριανού. Το ΔΗΚΟ θα βγει το πιο ενισχυμένο από όλους τους σχηματισμούς, βλέποντας το ποσοστό του να εκτοξεύεται από το 19,5% που είχε πάρει το 1981 στο 27,6%, και το ίδιο να καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση από την τρίτη που ήταν. Ο ΔΗΣΥ, σημειώνοντας ανοδική πορεία, από το 31,9% στο 33,5%, αναδείχθηκε πρώτη δύναμη. Πρέπει να σημειωθεί, όμως, πως το ποσοστό αυτό υπολειπόταν μισή μονάδα από εκείνο που είχε λάβει ο Κληρίδης το 1983 στις προεδρικές εκλογές. Σε κάθε περίπτωση, ο ηττημένος ήταν το ΑΚΕΛ που γνώρισε σημαντικές απώλειες, πέφτοντας από το 32,8% στο 27,4%, και από την πρώτη στην

⁷Η στάση του Κυπριανού πέραν της θεσμικής αιτιολόγησης εδραζόταν και στην πολιτική υποστήριξη που είχε καταγράψει δημοσκοπήση της εποχής η οποία δημοσιεύτηκε στο *Φιλελεύθερο* της 30/11/85. Στο ερώτημα αν τον προηγούμενο Ιανουάριο ο Κυπριανού έπρεπε να είχε υπογράψει το έγγραφο Κουεγιάρ το 44% απαντούσε όχι και το 32% ναι.

τρίτη θέση. Στο όλο σκηνικό θα πρέπει να αναφερθεί και η σημαντική αύξηση που παρουσίασε η ΕΔΕΚ, που σαφώς ανήκε και αυτή στο μέτωπο των απορριπτικών μαζί με το ΔΗΚΟ, από 8,2% σε 11% (Χατζηκυριάκος και Χριστοφόρου, 1996: 109-113).

13. Τα αίτια της ήττας του ΑΚΕΛ

Η πρώτη αντίδραση του ΓΓ του ΑΚΕΛ Ε. Παπαϊωάννου μετά την μεγάλη υποχώρηση της εκλογικής επιρροής του κόμματός του ήταν αρκετά αμήχανη υποστηρίζοντας πως αυτό οφείλεται στους εκβιασμούς που άσκησε η κυβέρνηση σε ψηφοφόρους και ειδικά στους ψηφοφόρους του ΑΚΕΛ (Χαραυγή 10/12/85). Εμμένοντας δε στις απόψεις του ΑΚΕΛ για τον Κυπριανού η Χαραυγή θα σημειώσει: «...η κρίση στο εσωτερικό μέτωπο δεν μπορεί να ξεπεραστεί όσο ο κ. Κυπριανού θα εξακολουθήσει να αρνείται συμμόρφωση προς τις δημοκρατικές αρχές ... όπως του ζήτησε η Βουλή» (Χαραυγή 11/12/85). Παρατηρείται δηλαδή αφενός μια επιδερμική προσέγγιση περί του ρόλου των κυβερνητικών πιέσεων (πράγμα που σε κάθε προεκλογική περίοδο μπορεί να θεωρηθεί πως υφίστανται) και αφετέρου μία επιμονή για την ανάγκη «συμμόρφωσης» του Κυπριανού παρά το κακό εκλογικό, συνολικά, αποτέλεσμα για τη συμμαχία ΑΚΕΛ- ΔΗΣΥ.

Το ενδιαφέρον είναι πως δεν υπάρχει κάποια συλλογική απόφαση για το αποτέλεσμα και η σύνοδος της ΚΕ του ΑΚΕΛ που θα συνεδριάσει στις 18/12 θα δημοσιοποιήσει απόφαση σχετικά με τ' ότι το ΑΚΕΛ θα επιμένει στην υποψηφιότητα Παπαϊωάννου για την Προεδρία της Βουλής (Χαραυγή 19/12/85)⁸. Θα χρειαστεί να έρθει ο Ιανουάριος του 1986 για να συνεδριάσει η ΚΕ για το θέμα της εκλογικής αποτυχίας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός πως η ηγετική ομάδα του ΑΚΕΛ προτίμησε να ξεκινήσει πρώτα η συζήτηση στις τοπικές οργανώσεις χωρίς εισήγηση από την ΚΕ και αφού συλλεχθεί η άποψη της κομματικής βάσης τότε να συνεδριάσει η ΚΕ. Η συνεδρίαση εκείνη διήρκεσε τέσσερις μέρες και περιγράφεται ως θυελλώδης από το τότε στέλεχος του ΑΚΕΛ Π. Δίγκλη (Δίγκλης 2010: 234- 235). Εκεί θα γίνει αυστηρή αυτοκριτική και θα διαπιστωθεί πως «Το κόμμα μας προχώρησε σε λανθασμένες και παρεξηγήσιμες ενέργειες [όπως] η απαίτηση για παραίτηση του Προέδρου Κυπριανού και για διεξαγωγή πρόωρων προεδρικών εκλογών [και έτσι δημιουργήθηκε] ο φόβος ότι με την τακτική μας ανοίγουμε το δρόμο για το Συναγερμό...Δημιουργήθηκε η υποψία ότι υπήρξε συμφωνία

⁸Όπου τελικά θα εκλεγεί ο Β. Λυσσαρίδης.

συνεργασίας ή συμμαχίας με τον Συναγερμό. Τέτοια συμφωνία δεν υπήρξε, δεν θα υπάρξει, δεν μπορεί να υπάρξει. Η υπόνοια ήταν αδικαιολόγητη» (Χαραυγή 2/2/86).

Σε προηγούμενο τμήμα του παρόντος άρθρου έγινε σαφές πως υπάρχουν πολλά στοιχεία που τεκμηριώνουν την ύπαρξη αυτής της συμφωνίας, αλλά σε μία επίσημη ανακοίνωση που δημοσιεύτηκε τόσο κοντά στα γεγονότα, αυτό δεν μπορούσε να γίνει παραδεκτό με δημόσιο τρόπο στην κυπριακή κοινωνία. Σε κάθε περίπτωση αυτή η απόφαση φαίνεται να ξεφεύγει από το κλίμα αμηχανίας των πρώτων ημερών και να επιχειρεί να εντοπίσει τα ουσιαστικά αίτια της ήττας. Αργότερα, ο ίδιος ο μετέπειτα γραμματέας της ΚΕ Δ. Χριστόφιας θα παραδεχθεί πως «ο βασικός λόγος της υποχώρησής μας της εκλογικής ήταν γιατί edώσαμε αυτό το μήνυμα της συμπόρευσης με τον Δημοκρατικό Συναγερμό σαν κόμμα» (Ζαββού 2002: 425). Βέβαια, αυτό που υπονοείται, χωρίς ρητά να γίνεται αποδεκτό λόγω του πρόσφατου χαρακτήρα των γεγονότων, είναι πως πίσω από τις αντιδράσεις για τη συμμαχία με το ΔΗΣΥ υπήρχαν οι αντιρρήσεις των ψηφοφόρων του ΑΚΕΛ για την κριτική στο περιεχόμενο των χειρισμών του Κυπριανού σχετικά με το Κυπριακό. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να σημειωθεί πως ήταν πολύ δύσκολο να γίνει αποδεκτή η συμμαχία με τον ΔΗΣΥ από σημαντικό τμήμα ψηφοφόρων του ΑΚΕΛ δεδομένου ότι από το 1974 και ύστερα το κυπριακό κομμουνιστικό κόμμα κατηγορούσε το κόμμα του Κληρίδη πως αποτελούσε στέγη πραξικοπηματιών (Χατζηκυριάκος- Χριστοφόρου 1996: 111). Πέρα από αυτά, ένα άλλο αίτιο της εκλογικής του πτώσης σχετίζεται με το γεγονός της αρνητικής θέσης που πήρε το ΑΚΕΛ απέναντι στο αίτημα των αυτοαπασχολούμενων για μείωση της συμμετοχής τους στο σχέδιο κοινωνικών ασφαλίσεων (Χριστόφιας 1990).

Το τελευταίο, αλλά όχι έσχατο, σημείο το οποίο πρέπει να αναδειχτεί αφορά το σημαντικό ρόλο στην απόφαση συμπόρευσης του ΑΚΕΛ με το ΔΗΣΥ που διαδραμάτισε η τάση εκείνη του ΑΚΕΛ που μερικά χρόνια αργότερα θα αποχωρήσει και θα φτιάξει το ΑΔΗΣΟΚ. Πρόκειται για τη λεγόμενη ανανεωτική πτέρυγα που έβαζε ως προτεραιότητα την άμεση λύση του Κυπριακού θεωρώντας, ταυτόχρονα, πως αυτό δεν θα μπορούσε να γίνει με Προεδρία Κυπριανού. Γι' αυτό μερικούς μήνες πριν από τη συμφωνία για το μίνιμουμ πρόγραμμα ο βοηθός γγ. του ΑΚΕΛ Α. Φάντης, και από τους βασικούς ανανεωτικούς, σε ομιλία του στην Πάφο δήλωνε πως ο Κυπριανού ήταν αναξιόπιστος, ότι έχασε το τρένο κλπ (Ζαββού 2002: 382). Μπορεί να μην έγινε εφικτή τότε η διάρρηξη σχέσεων με τον Κυπριανού, και

να συμφωνήθηκε το μίνιμουμ πρόγραμμα⁹ - με τη διαφωνία του μεγαλύτερου μέρους της «ανανεωτικής» τάσης (Ζιαρτίδης, Φάντης, Μιχαηλίδης, Κωνσταντίνου) αλλά η εγκατάλειψη του μίνιμουμ προγράμματος από τον Κυπριανού και η εμπλοκή στο Κυπριακό έδωσαν την ευκαιρία σε αυτές τις απόψεις να αναλάβουν την εκπόνηση του σχεδίου συμπόρευσης με το ΔΗΣΥ. Δεν είναι τυχαίο πως, απ' ότι φάνηκε προηγουμένως, όλους τους χειρισμούς τούς έκανε η γραμματεία της ΚΕ του ΑΚΕΛ όπου την πλειοψηφία είχε η ανανεωτική πτέρυγα έχοντας όμως και τη συναίνεση του Παπαϊωάννου: από τα πέντε μέλη της γραμματείας υπέρ της συνεργασίας με το ΔΗΣΥ είχαν ταχθεί οι τρεις ανανεωτικοί (Φάντης, Κωνσταντίνου, Χαραλαμπίδης) και ο Παπαϊωάννου και κατά ο Γ. Κατσουρίδης (Χριστόφιας 1990).¹⁰ Ο Ζιαρτίδης αρκετά χρόνια αργότερα θα συνεχίσει να επιμένει πως «Εγώ εξακολουθώ να πιστεύω, ότι η συμπόρευση... η πολιτική συνεργασία με το Συναγερμό, δεν ήταν λανθασμένη. Ο Συναγερμός είχε μια ορθή πολιτική, όσον αφορά το Κυπριακό πρόβλημα και επεβάλλετο η συνεργασία μαζί του για την προώθηση του Κυπριακού προβλήματος» (Παιονίδης 1995: 171). Στην ίδια κατεύθυνση παρέμεινε και ο Π. Δίγκλης: «...Η πολιτική συνεργασίας ΑΚΕΛ- ΔΗΣΥ στηριζόταν σε ορθές εκτιμήσεις ως προς την πολιτική Κυπριανού και τους χειρισμούς του έναντι των διαφόρων πρωτοβουλιών και σχεδίων του ΟΗΕ για λύση του Κυπριακού» (Δίγκλης 2010: 236).

14. Οι λόγοι της εκλογικής επιτυχίας του ΔΗΚΟ

Το ΔΗΚΟ, αλλά και η ΕΔΕΚ, θα σημειώσουν μια σημαντική εκλογική επιτυχία η οποία κατά τη γνώμη μας παρουσιάζει τρεις διαστάσεις.

Η πρώτη έχει να κάνει με το Κυπριακό ζήτημα και την προσπάθεια επίλυσής του. Οι δημοσκοπήσεις που προηγήθηκαν των βουλευτικών εκλογών αλλά και το ίδιο το αποτέλεσμα των εκλογών φανέρωναν μια επιδοκιμασία στους χειρισμούς Κυπριανού και στη θέση τού να μην προχωρήσει σε κάποιου είδους συμφωνία αν πρώτα δεν είχαν λυθεί ορισμένα κομβικά ζητήματα.

Η δεύτερη συνδέεται με τις μηνήμες από τη δράση της ΕΟΚΑ-Β, του ρόλου της στο πραξικόπημα και των ευθυνών της για την τουρκική εισβολή, γεγονός η

⁹Το οποίο σύμφωνα με τη μαρτυρία του Δίγκλη το έγραψε ο Ζιαρτίδης αν και διαφωνών (Δίγκλης 2010:228)

¹⁰Για την ιστορία αξίζει να αναφερθεί πως όταν έφτασε το ζήτημα της συνεργασίας με το ΔΗΣΥ στην ΚΕ υπήρχαν 3-4 αρνητικές ψήφοι μεταξύ των οποίων του ίδιου του Δ. Χριστόφια αλλά και του Ν. Κατσουρίδη.

σημασία του οποίου δεν μπορούσε να παραγνωρισθεί. Έτσι η άρρητη, αλλά υπαρκτή, συμμαχία ΔΗΣΥ- ΑΚΕΛ, που υποτίμησε αυτή την παράμετρο, λειτούργησε με τρόπο κεντρόφυγο για ψηφοφόρους του ΑΚΕΛ οδηγώντας τους είτε προς το ΔΗΚΟ είτε προς την ΕΔΕΚ.

Η τρίτη σχετίζεται με την ίδια την ομαλή λειτουργία των κρατικών θεσμών. Όπως προαναφέρθηκε ένα κράτος αποτελείται από σύνολο επιμέρους θεσμών κι όταν επέρχεται όχι απλώς αντιπαράθεση αλλά ανοιχτός πόλεμος μεταξύ των δύο πιο σημαντικών (Πρόεδρος- Κοινοβούλιο), αυτό είναι εύλογο να δημιουργεί ανησυχίες στους πολίτες, πόσο μάλλον όταν αυτό, στην περίπτωση της Κύπρου, συμβαίνει σε μικρή χρονική απόσταση από την ανακήρυξη του ψευδοκράτους- πράγμα που ενέτεινε την αγωνία των ελληνοκυπρίων για το μέλλον του Κράτους τους. Σε αυτό το πλαίσιο- και δεδομένης της επικρότησης από την πλειοψηφία των χειρισμών Κυπριανού- η επίμονη αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων του από το Κοινοβούλιο, και παρά των αντίθετων αποφάσεων του Ανωτάτου Δικαστηρίου, δημιουργούσε μια φοβικότητα σε μεγάλο τμήμα της ελληνοκυπριακής κοινωνίας που υπερέβαινε το Κυπριακό και εκτεινόταν στην ίδια τη δυνατότητα λειτουργίας της Κυπριακής Δημοκρατίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η περίοδος 1984 -1985 για το κυπριακό πολιτικό σύστημα δεν έχει τύχει της προσοχής της επιστημονικής έρευνας στο βαθμό που κρισιμότητα της κατάστασης θα απαιτούσε, κι αυτή την έλλειψη επιχειρεί να θεραπεύσει, στο μέτρο του δυνατού το παρόν άρθρο.

Πιο συγκεκριμένα η αντιπαράθεση μεταξύ ΠτΔ και Κοινοβουλίου την περίοδο 1984- 1985 αποτέλεσε μια μορφή κρίσης του κράτους στο φόντο των προσπαθειών επίλυσης του Κυπριακού προβλήματος και της υπαρξιακής αγωνίας που είχε για την Κυπριακή δημοκρατία η ανακήρυξη του ψευδοκράτους τον Νοέμβριο του 1983. Δεν πρόκειται για εκείνη τη μορφή κρίσης του κράτους που συνδέεται με την αυταρχικοποίηση του κρατικού μηχανισμού λόγω της οικονομικής κρίσης και της ανόδου των λαϊκών αγώνων. Αντίθετα, αφορά την περίπτωση έντονης αντιπαράθεσης κρατικών μηχανισμών στο πλαίσιο της ανάδυσης ενός γενικότερου ζητήματος εθνικής κυριαρχίας. Η σοβαρότητα του ερωτήματος σχετικά με το ενδεχόμενο οριστικής διχοτόμησης της Κύπρου έδινε μια δραματική μορφή στη διαδικασία επιλογής μίας εκ των δύο διαφορετικών στρατηγικών: άμεση

λύση με δύσκολους συμβιβασμούς ή μετάθεση σε μεταγενέστερο χρόνο την προοπτική λύσης αλλά με κίνδυνο οι συμβιβασμοί τότε να είναι ακόμα πιο επώδυνοι. Η επιλογή του ΔΗΣΥ και του ΑΚΕΛ ήταν για την πρώτη περίπτωση του ΔΗΚΟ, και της ΕΔΕΚ για τη δεύτερη. Αν δει κανείς την ιστορία του καθενός κόμματος ξεχωριστά οι επιλογές δεν προκαλούν εντύπωση. Ο ΔΗΣΥ προερχόταν από το χώρο της πατριωτικής δεξιάς με συμμετοχή στο εσωτερικό του όχι μόνο μελών της ΕΟΚΑ αλλά και της ΕΟΚΑ β'. Ωστόσο δεν θα πρέπει να αγνοείται το γεγονός πως ο ΔΗΣΥ δημιουργήθηκε το 1976 ως μια προσπάθεια ενσωμάτωσης στο εσωτερικό ατόμων που ακόμα και με ένοπλο τρόπο είχαν αντιπαρατεθεί με το Μακάριο, τον εκλεγμένο Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η πρωτοβουλία πάρθηκε από το Γ. Κληρίδη που ήταν και το κατάλληλο πρόσωπο για μια τέτοια ενέργεια: Αν και προερχόταν από τη Δεξιά στην περίοδο που υπήρξε εκπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας στις διαπραγματεύσεις με τους τουρκοκύπριους θεωρούνταν μετριοπαθής και γι' αυτό το 1973 υπήρξε αμφισβήτησή του ενώ το 1976 οδηγήθηκε στην παραίτηση. Το ΑΚΕΛ ως κομμουνιστικό κόμμα είχε μια αντίληψη συμφιλίωσης με τους τ/κ ενώ ταυτόχρονα φοβόταν πως αν δεν υπήρχε συμφωνία στο πλαίσιο του ΟΗΕ, με την ισχυρή παρουσία των ανατολικών χωρών, τότε θα ετίθετο το ενδεχόμενο νατοϊκής λύσης. Ιδιαίτερα δε η στάση της λεγόμενης ανανεωτικής πτέρυγας που διεπόταν από τον κοσμοπολιτισμό του ευρωκομμουνιστικού ρεύματος επηρέαζε αποφασιστικά τη στάση του ΑΚΕΛ. Το ΔΗΚΟ κινιόταν στο πλαίσιο της μακαριακής παράδοσης μη διατεθειμένο να προχωρήσει σε συμβιβασμούς παρά μόνο αν θεωρούσε πως διαμορφωνόταν οριστικά μια μη αναστρέψιμη κατάσταση. Για το κόμμα του Κυπριανού αυτό το ενδεχόμενο απομακρυνόταν δεδομένης της μη αναγνώρισης του ψευδοκράτους από τη διεθνή κοινότητα. Η ΕΔΕΚ έχοντας διαχρονικά διαμορφώσει ένα πολιτικό προφίλ βασισμένο σε μια σταθερά απορριπτική γραμμή ήταν αναμενόμενο να ταχθεί αρνητικά σε μια συμφωνία που δεν περιελάμβανε τις προϋποθέσεις που έθετε ο Κυπριανού.

Έτσι, το ερώτημα δεν είναι γιατί η κάθε δύναμη ξεχωριστά είχε τη γραμμή που είχε, αλλά γιατί διαμορφώθηκε αυτή η συμμαχία μεταξύ ΑΚΕΛ και ΔΗΚΟ δεδομένης της πολιτικής και ιδεολογικής αβύσσου που τα χώριζε. Η απάντηση πρέπει να αναζητηθεί πρώτα στην από κοινού εκτίμηση πως αν δεν υπήρχε συμφωνία στην πρωτοβουλία Κουέγιαρ θα άρχιζαν σταδιακά αναγνώρισεις της «ΤΔΒΚ» με αποτέλεσμα να υπάρξει επικύρωση των αποτελεσμάτων της εισβολής και με τη δεδομένη γεωγραφική «κατανομή». Με άλλα λόγια θα ακυρωνόταν η στρατηγική

δεκαετιών περί ανεξάρτητου κυπριακού κράτους το οποίο είχε τη δυνατότητα να ελίσσεται μεταξύ των ισχυρών κρατών εξυπηρετώντας τα συμφέροντα της ε/κ πλευράς και, στο βαθμό που οι συσχετισμοί το επιτρέπουν, να έχει την ηγεμονία απέναντι στην τ/κ πλευρά.

Από εκεί και πέρα υπάρχουν και ορισμένα δευτερεύοντα αίτια: Το ΔΗΣΥ ως το αμιγώς αστικό κόμμα είχε συνδεθεί με διεθνοποιημένα τμήματα της ελληνοκυπριακής αστικής τάξης που εκτιμούσαν πως μια λύση επανένωσης θα συνέβαλε στην επέκταση των δραστηριοτήτων τους και στο βόρειο τμήμα του νησιού. Για το ΑΚΕΛ, καταρχάς η ανάδειξη Γκορμπατσόφ στη σοβιετική εξουσία θεωρήθηκε από τους «ανανεωτικούς» ως ενθαρρυντικό σημάδι για ανάληψη πρωτοβουλιών, έπειτα το γεγονός πως το ΑΚΕΛ λόγω της πολύχρονης συμμαχίας του με το μακαριακό κέντρο είχε μεταβληθεί σε κόμμα του κράτους¹¹, σε κόμμα διαχείρισης της αστικής στρατηγικής και από ένα σημείο και έπειτα σε κόμμα που βαθύτατα επηρεασμένο από τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της κυπριακής οικονομίας θα επιχειρήσει αυτό να το εκφράσει και σε επίπεδο πολιτικής στρατηγικής¹², και τέλος γιατί όντας ιδιαίτερα συνδεδεμένο με τη σοβιετική πολιτική δεν ήθελε να κρατήσει μια άκαμπτη στάση απέναντι σε μια χώρα, την Τουρκία, που είχε βελτιώσει αισθητά τις διπλωματικές σχέσεις της με την ΕΣΣΔ¹³.

Το πρόβλημα της αντιπαράθεσης ήταν πως εστιάστηκε γύρω από το ζήτημα για το αν η κοινοβουλευτική πλειοψηφία είχε το δικαίωμα να υποβάλει πολιτικές κατευθύνσεις στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Όπως αναφέρθηκε, η ένταση με την οποία τέθηκε το ζήτημα είχε να κάνει κυρίως με το ενδεχόμενο να επικυρωθεί η διχοτόμηση του νησιού. Ωστόσο η όλη στάση ΑΚΕΛ και ΔΗΣΥ παραγνώριζε το γεγονός πως η Κυπριακή Δημοκρατία ήταν μια Προεδρική Δημοκρατία πράγμα που εγγενώς δημιουργούσε ορισμένα θεσμικά και πολιτικά όρια. Τα θεσμικά όρια ήταν πως ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αποτελεί τον επικεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας και αυτός έχει την ευθύνη για τη χάραξη της κυβερνητικής πολιτικής το περιεχόμενο της οποίας δεν μπορούσε να του επιβληθεί από το Κοινοβούλιο το οποίο ελέγχει, αλλά δε διαμορφώνει, την εφαρμοζόμενη πολιτική. Τα πολιτικά όρια

¹¹Για την έννοια του κόμματος του κράτους βλ. Πουλαντζάς, 1984: 342.

¹²Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός της άμεσης εμπλοκής του ΑΚΕΛ στο επιχειρηματικό επίπεδο αφενός μέσω του ελέγχου βιομηχανιών και αφετέρου μέσω της λειτουργίας του ως διαχειριστής των εμπορικών συναλλαγών με τις χώρες του Ανατολικού συνασπισμού (Αξελός- Βεργής-Χατζηπαύλου 1980: 41).

¹³Για τη βελτίωση των σχέσεων της Τουρκίας με την ΕΣΣΔ, παρά τις όποιες, πρόσκαιρες, «αναταράξεις», ειδικά από το 1975 και ύστερα βλ. Τσαρδανίδης 1993

ήταν αφενός η νομιμοποίηση που αντλούσε ο ΠτΔ από την απευθείας εκλογή του και αφετέρου τ' ότι η ψήφος σε ένα πρόσωπο για τη θέση του ΠτΔ δεν μπορεί να οδηγήσει σε ευθείες αναγωγές με τη ψήφο στις βουλευτικές εκλογές γιατί τα κριτήρια επιλογής είναι σε κάθε περίπτωση διαφορετικά, δεδομένου πως ο ψηφοφόρος πηγαίνει στην κάλπη έχοντας υπόψη τις διευρυμένες αρμοδιότητες που συνταγματικά διαθέτει ο ΠτΔ¹⁴.

Σε κάθε περίπτωση η σύγκρουση κατέληξε σε μια αντιπαλότητα θεσμών όπου τόσο σε νομικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο νικήτρια αναδείχθηκε η πλευρά του ΠτΔ. Σε νομικό γιατί όλες οι αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου δικαίωσαν τον Σ. Κυπριανού και σε πολιτικό διότι το αποτέλεσμα των βουλευτικών εκλογών ανέδειξε σημαντική άνοδο της «απορριπτικής» πτέρυγας (ΔΗΚΟ- ΕΔΕΚ). Ωστόσο η σφοδρότητα της αντιπαράθεσης με τις βαριές αλληλοκατηγορίες δείχνει πόσο έντονη μπορεί να είναι η διαπάλη μεταξύ βασικών θεσμών του καπιταλιστικού κράτους όχι μόνο στην κατά Πουλαντζά κρίση του Κράτους αλλά και στην περίπτωση που θεωρηθεί ότι τίθενται ζητήματα εθνικής κυριαρχίας.

¹⁴Το ζήτημα σχετικά με την ισχύ ενός εκλεγμένου από το λαό Προέδρου της Δημοκρατίας σε σχέση με το Κοινοβούλιο είχε απασχολήσει σε θεωρητικό επίπεδο τον Μαξ Βέμπερ αρκετές δεκαετίες πριν. Ο Βέμπερ αναφερόμενος στην τυπολογία της εξουσίας ανέφερε την περίπτωση του να υπάρχει ένας ηγεμόνας που να έχει εκλεγεί δημοψηφισματικά και ταυτόχρονα να υπάρχει και κοινοβούλιο/ κοινοβούλια. Τότε «Η κυβερνητική εξουσία των αντιπροσωπευτικών οργάνων μπορεί να είναι σε μεγάλο βαθμό περιορισμένη και νομιμοποιημένη από εισδοχή της άμεσης ερώτησης των κυβερνωμένων: *δημοψηφισματικό θέσπισμα*» (Weber 2005: 340). Θέτοντας αυτό το γενικό πλαίσιο ο Weber σε άλλο κείμενό του εξειδικεύει τη σκέψη του και αναφερόμενος στον ηγέτη που έχει εκλεγεί με δημοψηφισματικό τρόπο πράγμα που του δίνει μια «ολιστικού χαρακτήρα» νομιμοποίηση πράγμα που δε συμβαίνει με τους βουλευτές οι οποίοι λειτουργούν περισσότερο ως εντολοδόχοι των ψηφοφόρων των περιφερειών από τις οποίες προέρχονται (Weber 1980: 843-845).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αξελός Λ., Δ. Βεργής και Π. Χατζηπαύλου, 1980, «Κύπρος: Από την αυτοδιάθεση-ένωση στη διεθνοποίηση- διχοτόμηση», Τετράδια τ. 1: 14- 73.
- Bihl A., 1989, *Entre Bourgeoisie et Proletariat*, Paris: L' Harmattan.
- Δίγκλης Π., 2005, Πικρές αλήθειες. Κυπριακό 1878- 2004, Λευκωσία.
- Δίγκλης Π., 2010, ΑΚΕΛ. Με τόλμη και Παρρησία. Προσωπικές Μαρτυρίες, Λευκωσία.
- Ζαβού Σ., 2002, Τα πολιτικά κόμματα της Κύπρου στον 20^ο αιώνα, Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κατσής Α. 2002, Οι Προεδρικές Εκλογές στην Κύπρο (1959- 1998), Λευκωσία: Αργώ.
- Κιζιλγιουρέκ Ν, 2006, Γλαύκος Κληρίδης- Η πορεία μιας χώρας, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κυπριανίδης Τ. και Γ. Μηλιός, 1989, «Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ελληνική και η ελληνοκυπριακή στρατηγική. Μέρος Δ' (1974- 1977)», Θέσεις τ. 29: 57-75.
- Μηλιός Γ. και Τ. Κυπριανίδης, 1990, «Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ελληνική και η ελληνοκυπριακή στρατηγική. Μέρος Ε' (1977- 1989)», Θέσεις τ. 31: 97-123.
- Κρανιδιώτης Ν., 1985, Ανοχύρωτη Πολιτεία. Κύπρος 1960- 1974, τ. Β', Αθήνα: Εστία.
- Παιονίδης Α., 1995, Ανδρέας Ζιαρτίδης: Χωρίς φόβο και Πάθος, Λευκωσία.
- Παπαιωάννου Ε., 1988, Ενθυμήσεις από τη ζωή μου, Λευκωσία: έκδοση Πυρσός.
- Πολυβίου Π., 2010, Κυπριανού και Κυπριακό. Η Συνάντηση κορυφής το 1985, Αθήνα: Καστανιώτης.
- Πουλαντζάς Ν., 1984, Το κράτος, η εξουσία, ο σοσιαλισμός, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Σακελλαρόπουλος Σ., 2001, Η Ελλάδα στη Μεταπολίτευση, Αθήνα: Λιβάνης.
- Σέρβας, Π., 1988, Κυπριακό: «στρατηγική» και στρατηγική. Αθήνα: Πολύτυπο.
- Σμιττ Κ., 1988, Η έννοια του Πολιτικού, Μετάφραση- Εισαγωγή Α. Λαβράνου, Επιμέλεια: Γ. Σταμάτης, Αθήνα: Γνώση.
- Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, 1993. "Η ΕΣΣΔ και το κυπριακό πρόβλημα 1960- 1991" στο Χ. Γιαλλουρίδης- Π. Τσάκωνας (επιμ.), Η νέα διεθνής τάξη, η Ελλάδα και Τουρκία και το Κυπριακό πρόβλημα, Αθήνα: Ι. Σιδέρης: 265- 286.

- Χατζηκυριάκος Α. και Χ. Χριστοφόρου, 1996, Βουλευτικές: Ιστορία, Αριθμοί, Ανάλυση. Λευκωσία: Intercollege Press.
- Χριστόφιας Δ., 1990, «Συνέντευξη», Χαραυγή 26/3/1990.
- Weber M., 1980, *Wirtschaft und Gesellschaft*, besorgt von Johannes Winckelmann, Mohr: Tuebingen
- Weber M., 2005, *Οικονομία και Κοινωνία. Κοινωνιολογικές έννοιες*, τ.1 (μετάφραση-εισαγωγή- επιμέλεια: Θ. Γκιούρας), Αθήνα: Σαββάλας.